

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YEREL GİRİŞİMLER BAĞLAMINDA STK' LARIN
SOSYAL RİSKİ AZALTMADAKİ ROLLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NESLİHAN ABAY

**ANABİLİM DALI : İŞLETME
PROGRAMI : YÖNETİM ve ORGANİZASYON**

TEZ DANIŞMANI : PROF. DR. ALİ AKDEMİR

KOCAELİ, 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YEREL GİRİŞİMLER BAĞLAMINDA STK' LARIN
SOSYAL RİSKİ AZALTMADAKİ ROLLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Neslihan ABAY

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 29/09/2004-2004/20

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Doç. Dr. Mustafa KOKSAL

Doç. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ

KOCAELİ, 2004

SUNUŞ

Ülkemizde son yıllarda artış gösteren işsizlik ve beraberinde getirdiği yoksulluk, gelecek nesillere umutla bakmamızı engellemektedir. Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında uygulanmakta olan Yerel Girişimler Bileşeni, Türkiye'nin en yoksul % 36'lık kesiminin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını arttırmaya yönelik faaliyetlerinin desteklenmesini öngörmektedir. Kuşaklar boyu süren yoksulluğu engelleyebilmek ve yoksul kesimi bir destek ile daha iyi bir hayat standardına ulaştırabilmek amacı ile düzenlenen projenin başarılı olmasında STK'ların çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Ali AKDEMİR'e ve manevi destekleri için aileme teşekkür ederim.

Neslihan ABAY

**YEREL GİRİŞİMLER BAĞLAMINDA STK' LARIN SOSYAL RİSKİ
AZALTMADAKİ ROLLERİNİN İNCELENMESİ
İÇİNDEKİLER**

	Sayfa No:
Sunuş	i
İçindekiler	ii
Özet	vi
Abstract	vii
Kısaltmalar	viii
Tablolar Listesi	ix
Giriş	1

BÖLÜM 1

**TÜRKİYE' DE SOSYAL YARDIMLAR
BAŞBAKANLIK SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMAYI TEŞVİK
FONU ve SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ**

1.1. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	
Kuruluşu ve Amacı	3
1.2. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	
Harcamaları	4
1.3. Sosyal Yardımın Dağıtımında Fayda Sahibi Seçim Yöntemleri	4
1.4. Sosyal Riski Azaltma Projesi Tanımı	6
1.5. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Amacı	9
1.6. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Bölümleri	9
1.6.1. Hızlı Yardım Bölümü	9
1.6.2. Yatırım Bölümü	9
1.7. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Bileşenleri	10
1.7.1. Hızlı Yardım Bileşeni	10
1.7.2. Kurumsal Geliştirme Bileşeni	10

1.7.3. Şartlı Nakit Transferi Bileşeni	11
1.7.4. Yerel Girişimler Bileşeni	12
1.8. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Kalkınma Hedefleri	14

BÖLÜM 2

YEREL GİRİŞİMLER AÇISINDAN SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ

2.1. Yerel Girişim Projelerinin Kapsamı ve Amacı.....	15
2.2. Yerel Girişim Projelerinin Hedef Kitlesi.....	15
2.3. Yerel Girişim Projelerinin Hedef Kitesinin Belirlenmesi.....	16
2.4. Yerel Girişim Projelerinin Alt Bileşenleri.....	17
2.4.1. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projeler	17
2.4.1.1. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projelere Destek Miktarı	18
2.4.1.2. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projelerin Değerlendirme Kriterleri	18
2.4.2. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri.....	19
2.4.2.1. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri Alt Projelerine Destek Miktarı	20
2.4.2.2. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri Alt Projelerinin Değerlendirme Kriterleri	21
2.4.3. Toplum Yararına İşler İçin Geçici İstihdam Olanakları.....	21
2.4.3.1. Geçici İstihdam Alt Projelerine Destek Miktarı	22
2.4.4. Sosyal Hizmet Merkezlerinin Yaygınlaştırılması.....	22
2.4.4.1. Sosyal Hizmetler Alt Projelerine Destek Miktarı.....	23
2.4.4.2. Sosyal Hizmet Alt Projelerinin Değerlendirme Kriterleri	24
2.5. Kurumsal Yapı	24
2.5.1. Proje Koordinasyon Birimi.....	25
2.5.2. Yürütme Kurulu ve Çalışma Şekli.....	25
2.5.2.1. Katılımcılar	25
2.5.2.2. Hazırlık ve Toplantı Gündemi	26
2.5.2.3. Yetkiler	26
2.5.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu.....	27
2.5.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları.....	28

2.5.5. Hizmet Sağlayıcılar (Danışmanlar)	28
2.6. Yerel Girişimler Alt Proje Süreçleri.....	29
2.6.1. Başvuru Süreci.....	29
2.6.1.1. Başvurunun Çevresel Etkisi.....	31
2.6.1.2. Alt Projesi Olmayan Başvurular.....	38
2.6.1.3. Alt Proje Uygunluk Değerlendirme Kriterleri.....	38
2.6.1.4. Alt Proje Başarı Değerlendirme Kriterleri.....	40
2.6.2. Değerlendirme Süreci	42
2.6.3. Uygulama Süreci	44
2.6.3.1. Alt Proje İş Planı.....	45
2.6.4. İzleme ve Değerlendirme Süreci	48
2.7. Yerel Girişimler Alt Proje Hazırlama Formatı	48

BÖLÜM 3

ULUSAL YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI ve YEREL GİRİŞİM PROJELERİNDE STK' LARIN İŞLEVLERİ

3.1. Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Programlar .	51
3.2. Ulusal Yoksullukla Mücadele Programlarının Geliştirilmesi	52
3.3. Yoksulluğu Ortadan Kaldırmaya Yönelik Politikaların İnsani ve Kültürel Boyutu.....	55
3.4. Global Bir Tehdit Olan Yoksullukla Mücadele Stratejileri	56
3.4.1. Disiplinler Arası ve Sektörel İşbirliğine Dayalı Eylemlere Yönelik Gereksinim	56
3.4.2. Ortaklık ve İşbirliğinin Geliştirilmesi.....	56
3.4.3. Yoksulluk Konusunda Haklara Dayalı Bir Yaklaşımın İşlerlik Kazandırılması.....	57
3.4.4. Yoksulluğun Maliyetinin Belirlenmesi	58
3.4.5. Sosyal Bütünleşmenin Arttırılması.....	59
3.4.6. Eğitim ve Öğretim Yoluyla Kişilerin Güçlendirilmesi.....	60
3.4.7. Yoksulluğun Azaltılması ve Kalkınma Açısından Bilim ve Teknoloji	61

3.4.8. Etki ve Sonuçların Değerlendirilmesi ve Gözlemlenmesi.....	62
3.5. Yoksullukla Mücadelede Yerel Girişim Projeleri ve STK' lar	63
3.5.1. STK Kavramı	66
3.5.2. STK' ların İşlevleri.....	69
3.5.3. STK' ların Tarihçesi.....	70
3.5.4. STK ve Katılımcılık.....	73
3.5.4.1. Örgüt İçi Katılımcılık	73
3.5.4.2. Halk Katılımı	73
3.5.5. Küreselleşme ve STK' ların Gelişimi.....	74
3.5.5.1. Politik Boyutları	75
3.5.5.2. Teknolojik Boyutları.....	75
3.5.5.3. Ekonomik Boyutları	76
3.5.5.4. Toplumsal ve Kültürel Boyutları	77
3.5.6. Yoksulluk Yerel Yönetim ve STK Bağlantısı.....	78
3.5.7. Yoksulluğun Azaltılmasında STK' ların İşlevleri	80
3.5.7.1. İhtiyaç Sahibi Kişileri Tespit Etmek	82
3.5.7.2. Resmi Kurumlarda İşbirliği ve Bilgi Alışverişi.....	83
3.5.7.3. Sağlık ve Eğitim Desteği	83
3.5.7.4. Tutuklu ve Hükümlüler İle Ailelerine Destek Olmak	85
3.5.7.5. Gönüllülerin STK' lara Katılımını Sağlamak.....	85
3.5.7.6. Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Başlatmak	87
3.5.7.7. Yoksullara Mikrokredi Olanağı Sunmak.....	89
3.5.7.8. Gençlik Merkezleri Yoluyla Sokak Çocuklarını Topluma Kazandırma	90
SONUÇ VE ÖNERİLER	91
KAYNAKÇA	x

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte dünyanın ortak sorunu haline gelen yoksulluk hem ülkemizde hem tüm dünyada varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bilgi ve enformasyon devrimi ile birlikte insanlar birbirine daha bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık, yoksulluğun ortadan kaldırılmasının bir bütün olarak insanlığın menfaatine olduğu yönünde ortak bir bilincin oluşmasını sağlamıştır. Elbette ki, temel hedef yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması olmalıdır, ama bu gerçekleşene kadar da bu durumun etkilerini en aza indirmek için çözümler üretmek uygun olacaktır.

Dünya bir yönüyle gelişmiş bir hayat göstergesine sahipken bir yönüyle açlık tehlikesiyle yaşamaktadır. Herkes için insani yaşam olanağı sağlayacak, sürekliliği olan bir gelir güvencesinin sağlandığı oranda yoksullukla mücadele stratejileri anlam kazanacaktır.

Ülkemizde birkaç pilot bölgede uygulamasına geçilen Sosyal Riski Azaltma Projesi, hem en yoksulları hedef alan bir güvenlik ağı oluşturmayı hem de yoksulluktan kurtulabilmeleri için trampelen görevi üstlenecek bir sosyal yardım sistemi kurmayı kendine amaç edinmiştir. Bu amaçla IMF ve Dünya Bankasından sağlanan ek finansman kapsamında 500 Milyon ABD Doları Sosyal Riski Azaltma Projesinin kullanımına ayrılmıştır.

Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında gerçekleştirilen Yerel Girişimler Bileşeni ise Türkiye' nin en yoksul % 36' lık kesiminin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını arttırmaya yönelik faaliyetlerini içerir.

Yoksulluk olgusu, doğası gereği birçok disiplinin, organizasyonun ve tüm sektörlerin uğraşı alanında yer almaktadır. Günümüz şartlarında global bir tehdit haline dönüşen yoksullukla mücadelede kamu sektörünün tek başına başarılı olamayacağı açıktır. Bu noktada STK' ların çalışmaları ayrı bir önem kazanmaktadır. Toplumsal hareketliliğin bir yansıması olan STK' lar yapısı gereği toplumla iç içedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele stratejilerinin başarısı STK' ların aktif çabalarıyla sağlanacaktır.

ABSTRACT

Poverty has become a shared problem in both our country and in all around the world together with globalization. People have become more dependent to each other with knowledge and information revolutions. This dependence provided a common comprehension of elimination of poverty that will be for the benefit of all human kind. Certainly the main aim should be the total eradication of poverty, but until this aim is fulfilled it will be appropriate to produce solutions to lower the effects of this situation to minimum.

While showing a sign of developed life, on the other hand our world is facing a famine threat. Strategies against poverty will then gain a meaning when humanely life standards and continuous income assurance are provided.

“Lowering the Social Risk Project “ that has been applying in some pilot areas, aims to establish a social aid system that will undertake the duty of trampoline in order to save people from poverty together with setting up a security web for the poorest. 500 million dollars has been reserved for “Lowering the Social Risk Project” from the money taken from the IMF and the World Bank.

In accordance with the “Lowering the Social Risk Project”, “Local Enterprise Component” includes the activities of increasing the employment opportunities and getting in come to the 36% of the poorest portion of Turkey.

Because of its nature the fact of poverty takes place in the work of many disciplines, organizations and sectors. Today it is obvious that the public will not be successful in dealing with the poverty alone which has become a global threat. At this point the works of the civilian communities earns more importance. Civilian communities, which are the reflections of social movement, are in close proximity to society. For that reason the success of poverty struggling strategies will be achieved with the intense effort of the social communities.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ag.e.	: Adı Geçen Eser
BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NATO	: Kuzey Atlantik Savunma Birliği
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
UNDAF	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Yardım Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
ST	: Sivil Toplum
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablolar:</u>	<u>Sayfa No:</u>
Tablo 1 : Yerel Girişimler Bileşeni Çevresel Tarama Rehberi	32
Tablo 2 : İnşaat İşlerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri	33
Tablo 3 : Katı Atıklar Yönetim Çalışmalarında Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri	34
Tablo 4 : Küçük Ölçekli Sulama Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri	35
Tablo 5 : Kırsal Yol Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri	36
Tablo 6 : Yurtiçi Atık Su Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri	37
Tablo 7 : Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje Uygunluk Değerlendirme Tablosu	39
Tablo 8 : Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje Başarı Değerlendirme Tablosu	41
Tablo 9 : Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje İş Planı	47

GİRİŞ

Ülkemizde temel nedeni, seçilen iktisadi politikalara dayalı olan Şubat 2001 krizinin ekonomik alanda yarattığı sarsıntının etkileri kısa zamanda kendisini sosyal alanda da hissettirmeye başlamıştır. Araştırma sonuçları Türkiye’ de yoksulluk sınırının hızlı bir yükseliş içinde olduğunu göstermektedir. 2001 Şubat Krizinin ardından işsizlik oranlarındaki artış da yoksulluğu derinleştirmiştir. Uyum ve istikrar politikalarının bir uzantısı olarak işsizliğin ve yoksulluğun artacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Yoksulluğu azaltma, bütün ülkeler için yüzyılın en zorlu mücadelesi ve ortak sorumluluğudur. Son yıllarda yoksulluğu yeryüzünden silmek için ulusal stratejiler oluşturulması yönünde, hükümetlerin ve uluslar arası mekanizmaların işbirliği dikkati çekmektedir.

Türkiye yoksullara yönelik sistematik, sürekli ve ülke kapsamında yardım yapan tek kurumsallaşmış yardım kuruluşu “ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’dur”. Ülkemizde uygulanmakta olan ekonomik reform programını desteklemek amacıyla, Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankasından sağlanan ek finansman kapsamında 500 Milyon Amerikan Doları, sosyal yardım sisteminin güçlendirilmesi ve reform programının olası olumsuz sosyal etkilerinin azaltılması için, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun kullanımına ayrılmıştır.

Bu çalışma yakın geçmişte yaşadığımız ekonomik krizin, gelir seviyesi düşük kesim üzerindeki etkilerinin azaltılmasının gelecek için önemini açıklama amacıyla üç bölüm halinde hazırlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, ülkemizde tek kurumsallaşmış yardım kuruluşu olan Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tanıtılmış, Dünya Bankası ile koordineli olarak yürüttüğü çalışma sonucunda üretilen

Sosyal Riski Azaltma Projesinin amaç ve hedefleri açıklanmış ve bileşenleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise, Sosyal Riski Azaltma Projesinin, toplumsal sorunlar üzerinde kalıcı çözümler üretmeye yönelik olan Yerel Girişimler Bileşeni ve alt projeleri ele alınmıştır. Projenin hedef kitlesine, insani yaşam olanağı verecek, sürekliliği olan bir gelir güvencesinin sağlanabilmesinin stratejileri, koşulları ve destek miktarları incelenmiştir.

Son olarak üçüncü bölümde, günümüz dünyası için global bir tehdit oluşturan yoksullukla mücadele stratejilerine değinilmiş ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturulan yerel girişim programlarının başarısında STK' ların kuruluşlarının işlevleri hakkında bilgi verilmiştir.

BÖLÜM 1
TÜRKİYE’ DE SOSYAL YARDIMLAR
BAŞBAKANLIK SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMAYI TEŞVİK
FONU ve SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ

1.1. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kuruluşu ve Amacı

Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile, gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek üzere 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, kanunda sözü edilen işlevini günümüze kadar sürdürmeye devam etmektedir¹.

14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı yasa ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Kuruluş kanununda Fonun amacı; “Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile, gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir.” şeklinde belirlenmiştir. Fon, sosyal güvenlikten yoksun muhtaç ve düşkünlere ilişkin devletin tüm sosyal sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bu amaçla; Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kesimlerin desteklenmesi için her ay tüm il ve ilçelere periyodik kaynak aktarılmaktadır. Dar gelirli üniversite gençliğini kapsayan burs programı uygulanmakta, yabancı uyruklu öğrencilere de burs verilmekte, sosyal güvenlikten yoksun muhtaç hastaların ilaç ve tedavi giderlerini karşılamakta doğal afetlerden zarar görenlerin zararları telafi edilmekte, Terörle Mücadele Yasasına göre terörden zarar görenlere sosyal yardım yapılmakta, özürlü gruplar için destek programları uygulanmakta, bunlara işitme cihazı , sakat arabası gibi araç-gereç temin edilmektedir².

¹ www.sydtf.basbakanlik.gov.tr, 02.04.2004

² www.basbakanlik.gov.tr, 02.04.2004

Yoksulların iş kurma, mesleki eğitim ve istihdamına yönelik olarak il ve ilçelerde kurulu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının geliştirdiği arıcılık, seracılık, halıcılık, kilimcilik gibi projelere kaynak aktarılmaktadır. Fakir ve muhtaç ailelerin orta öğretim çağındaki çocuklarının barınması için orta öğretim yurdu inşa ettirilmektedir. Göçe maruz il ve ilçeler ile işsizliğin ve yoksulluğun belirginlik taşıdığı yerlerde aşevleri açılmaktadır.

Fon İdaresi sayılan bu hizmetleri Türkiye genelinde kurulmuş bulunan Başkanlıklarını Vali ve Kaymakamların yaptığı 931 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları eliyle yerine getirmektedir.

1.2. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Harcamaları

Türkiye yoksullara yönelik sistematik, sürekli ve ülke kapsamında yardım yapan tek kurumsallaşmış yardım kuruluşu Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu' dur. Fon idaresi kurulduğu 1986 yılından günümüze kadar geçen zaman süresinde yoksullara çeşitli yardımlar yapmıştır. Bunlar gıda, giyim, yakacak, gelir getirici istihdam projeleri, taşınmalı eğitim için yoksul aile çocuklarına yemek, aşevleri, engelliler için araç, eğitim ve sağlık yardımları olarak sınıflandırılabilir. Fon idaresi tarafından yapılan yardımlar hakkında rakamsal bilgiler sunulmakta ve yardımlar çeşitli açılardan yoksulluğun ekonomik ve sosyal boyutu, dağıtım etkinliği gibi konular irdelenmektedir³.

1.3. Sosyal Yardımın Dağıtımında Fayda Sahibi Seçim Yöntemleri

Gelişmiş ülkelerde sosyal yardımların dağıtımında fayda sahiplerinin seçimi gelişmekte olan ülkelere göre göreceli olarak daha kolay ve pratiktir. Çünkü gelişmiş ülkelerde hanelerin geliri ve/veya harcaması kayıt altındadır ve hane ile ilgi diğer bilgiler (harcama veya tüketim kalıpları, demografik vb) mevcuttur. Bu bilgiler kullanılarak yetişkin birey başına gelir veya harcama hesaplanabilir ve tüm haneler

³ www.sydtf.basbakanlik.gov.tr., 03.04.2004

ekonomik refah düzeyine göre sıralanabilir. Bu yolla farklı yardım programlarının hedef kitlesine kolayca ulaşılabilir⁴.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise hanelerin gelir ve tüketimleri kayıtlı olmadığı gibi, kayıtlı demografik bilgiler de çok güvenilir değildir. Türkiye gibi ülkelerde sosyal programların hedef kitlesi (fayda sahibi seçimi) uluslararası kabul görmüş basit bir bilimsel yöntemle belirlenebilir. Bu yöntem “tahminci ortalama test” (proxy mean test) veya “puanlama formülü” olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntem gelir ve tüketim anketi harcamaları verilerinden de oluşturulabilir⁵.

En basit olarak hane başına gelir veya harcama bağımlı (yetişkin bireye göre standardize edilmiş) ve kolayca gözlenebilen ve kontrol edilebilen diğer değişkenler (hane yaşam yeri, ikamet edilen konutun özellikleri, hanenin demografik özellikleri, hanenin sahip olduğu ev eşyaları ve mülkiyet vb) ise açıklayıcı değişken olarak alınır ve çoklu regresyon tahmini yapılır. Puanlama formülü Logit regresyonu ve ayırım analiz (discriminant) tekniği ile de yapılabilir. Logit tahminde öncelikle aileler yoksulluk sınırı altında kalanlar (medyan gelirin yarısı veya temel besin harcamaları ihtiyacına göre sınıflandırılabilen) ve diğerleri şeklinde iki gruba ayrılır. Çoklu regresyon tahminindeki açıklayıcı değişkenler Logit tahmininde de kullanılabilir⁶.

Ayırım analizinde de bağımlı değişken yoksul olanlar ve olmayanlar (1 ve 0) ve açıklayıcı değişkenler çoklu regresyon tahmininde kullanılan değişkenler olabilir. Her üç yöntemle puanlama formülü oluşturulabilir. Modeller tahmin edildikten sonra farklı düzeydeki refah grupları için sınır puanlar hesaplanabilir. Bahsedilen modeller yardımıyla geliştirilen puanlama formülünün pratikte kullanımı çok basittir. Herhangi bir sosyal yardım için başvuranlar öncelikle puanlama formülünde yer alan değişkenleri kapsayan bir başvuru bilgi formu doldurur. Başvuru formundaki

⁴ Alpha CHIANG, Matematiksel İktisadın Temel Yöntemleri, Çev: Ergun KİP, Verso Yayınları, Ankara, 1990, s. 107.

⁵ CHIANG, A.g.e., s. 109.

⁶ CHIANG, A.g.e., s. 77.

bilgilerden yardım talep eden kişi veya hanenin puanı hesaplanır. Eğer yardım talep eden kişinin puanı sınır puandan düşük ise yardım almaya hak kazanır ⁷.

1.4. Sosyal Riski Azaltma Projesi Tanımı

Küresel sorunlardan biri olan yoksulluk, bütün ülkeleri yakından ilgilendiren bir konudur. Türk kültür hayatı yoksullukla mücadelede önemli bir geleneğe sahip olmakla beraber Türkiye'de uzun yıllar sosyal politikalarda pek dile getirilmeyen, adeta yok sayılan yoksulluk 1980 öncesinde sadece Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunun (SHÇEK) faaliyetlerinde yer alırken, 1980 sonrasında yoksulluk ile doğrudan ilgilenen kamu kuruluşlarının sayısı artmıştır. Ancak yoksulluk konusunun daha fazla önem kazanması 1990'lı yıllarla birlikte başlamıştır. Yoksulluk kavramı, gerek ulusal gerekse uluslar arası alanda kalkınma ve gelişme tartışmalarının önemli bir eksenini oluşturmaktadır. Yoksulluğun ne olduğu, neden ortaya çıktığı ve yoksullukla nasıl mücadele edileceği konuları bugün küresel gündemin merkezi konularından biridir ⁸.

Yoksulluk, bugün tüm dünyada özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu halindedir. Ülkemizde yoksullukla mücadeleyle ilgili çeşitli çalışmalar ve projeler halen uygulanmakta ve yoksulluğu giderici tedbirler alınmaktadır. Bununla ilgili olarak resmi kurumların birçok çalışması vardır. Bu projelerden biri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütülen “Sosyal Riski Azaltma Projesi”dir ⁹.

Türkiye 1980 öncesinden farklı olarak bugün, hayatı boyunca yoksul kalacak ve geleceğe dair hiç bir umut besleyemeyen özellikle büyük şehirlerdeki alt sınıflar ve kırdan hiç bir şekilde kente ve sanayiye gelemeyecek orta yaşlı ve yaşlı toplumsal

⁷ CHIANG, A.g.e., s. 110

⁸ Sadun EMREALP, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İşbirliği, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001, s. 10.

⁹ Kasım KARATAŞ, Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yayınları, Ankara, 2001, s. 34.

kesimler ve olanak yoksulu gençlerden oluşan toplumsal gruplarla karşı karşıyadır. Bu durum yavaş yavaş bir sosyal afeti doğurmaktadır. Bu sosyal afete karşı uygulanacak olan yoksullukla mücadele programları iki unsuru içermektedir; yoksulluğun gerçekçi tespiti (bilimsel çalışmalar, politik, ahlaki ve insani duyarlılıklar) ve fiziki imkanların varlığı (mali, teknik ve kurumsal kapasite) ¹⁰.

Türkiye’de, seçilen iktisadi politikalara dayalı olan Şubat 2001 krizinin ekonomik alanda yarattığı sarsıntının etkileri kısa zamanda kendisini sosyal alanda da hissettirmiştir. Birleşmiş Milletler 2002 İnsani Kalkınma Raporu’na göre, Türkiye’de yaklaşık 13 milyon kişi günde 2 dolarla, 1,5 milyon kişi ise günde 1 doların altında geçmektedir. Şubat 2001 krizinin ardından Türk- İş Araştırma Merkezi’nin yaptığı araştırma sonuçları, Türkiye’de yoksulluk sınırının hızlı bir yükseliş içinde olduğunu göstermektedir. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası, Şubat Krizi ile birlikte daha da derinleşen işsizlik ve yoksulluğun Türkiye’de sosyal gerilimi arttıracığı düşüncesiyle 2002 bütçesinde sağlık ve eğitim gibi sosyal harcamalarda artışı öngörmüş, Dünya Bankası’nın desteklediği ve Banka tarafından 11 Eylül 2001 tarihinde onaylanarak başlatılan ‘Sosyal Riski Azaltma Projesi’ni yaşama geçirmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun uygulayıcı kuruluş olduğu proje için, Dünya Bankası’ndan 5 yıl ödemesiz 15 yılda ödeme koşuluna bağlı 500 milyon dolar tutarında kredi alınmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Sosyal Riski Azaltma Projesini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları eliyle yürütmektedir ¹¹.

Dünya Bankası, Sosyal Riski Önleme Projesinin hazırlanmasını Şubat krizi ile ilişkilendirmiştir. Projenin amacı, Şubat krizinin yoksul aileler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktır. Sosyal Riski Önleme Projesi Dünya Bankası’nın 2000 / 2001 Dünya Kalkınma Raporunda çizdiği yoksulluğu azaltma programıyla da uyumludur. Dünya Bankası yoksullukla mücadele için, hükümetleri, bölgesel kalkınma

¹⁰ Ali ALP, Finansın Uluslararasılaşması: Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 26.

¹¹ Nemi ERDOĞAN, Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görüntüleri, Demokrasi Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 64.

bankalarını, kiliseleri ve devlet dışı örgütleri birlikte hareket etmeye çağırılmaktadır. Son dönemde Türkiye’de hükümetler, yerel yönetimler, STK bünyesinde gittikçe artan yardım faaliyetlerini bu açıdan anlamlandırmak gerekmektedir ¹².

Artan fiyatlar ve negatif ekonomik büyüme, geçici olarak işten çıkarmalar nedeniyle aile gelirlerinin azalması, yoksulluğun daha hissedilir bir biçimde ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hem ülkemizde hem tüm dünyada globalleşmenin ve diğer nedenlerin etkisiyle, yoksulluk varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Elbette ki, temel hedefimiz yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması olmalıdır, ama bu gerçekleşene kadar da bu durumun etkilerini en aza indirmek için çözümler üretmek durumundayız ¹³.

Ülkemizde uygulanmakta olan ekonomik reform programını desteklemek amacıyla, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankasından sağlanan ek finansman kapsamında 500 Milyon Amerikan Doları, sosyal yardım sisteminin güçlendirilmesi ve reform programının olası olumsuz sosyal etkilerinin azaltılması için, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun kullanımına ayrılmıştır ¹⁴.

Sosyal Riski Azaltma Projesi İkraz Anlaşması, Hükümetimiz ile Dünya Bankası arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanmış ve 28 Kasım 2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹² ERDOĞAN, A.g.e., s. 70.

¹³ Aykut ÇOBAN, Küreselleşmeye Karşı Olmak: Olanaklar ve Sınırlılıklar, Praksis Yayını, Ankara, 2002, s. 24.

¹⁴ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 1.

1.5. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Amacı

Projenin tasarlanmasındaki amaç, hem en yoksulları hedef alan bir güvenlik ağı oluşturmak hem de yoksulluktan kurtulabilmeleri için trampelen görevi üstlenecek bir sosyal yardım sistemi kurmaktır ¹⁵.

Sosyal Riski Azaltma Projesinin genel hedefi, yakın zamanda yaşadığımız ekonomik krizin yoksul kesim üzerindeki etkilerini azaltmak ve gelecekte yaşanabilecek benzer olaylara karşı dirençlerini artırmaktır ¹⁶.

1.6. Sosyal Riski Azaltma Projesinin İki Temel Bölümü

Bu proje oluşturulurken de gerçek arzulanan şey kalıcı çözümler üretmeye yönelik çalışmalara ağırlık vermek olmasına rağmen, insanların acil gereksinimlerinin zaman kaybetmeden karşılanması gerekliliği, projenin iki temel bölüm olarak tasarlanmasına neden olmuştur.

1.6.1. Hızlı Yardım Bölümü

Yaşanan krizin yoksul nüfus üzerindeki etkilerini azaltacak Hızlı Yardım Bölümü için 100 Milyon Amerikan Doları bütçe ayrılmıştır.

1.6.2. Yatırım Bölümü

Orta ve uzun vadede sosyal riski azaltma ve önlemeye yönelik programları takviye edecek Yatırım Bölümü için 400 Milyon Amerikan Doları bütçe ayrılmıştır.

¹⁵ ERDOĞAN, A.g.e., s. 77.

¹⁶ KARATAŞ, A.g.e., s. 36.

1.7. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Bileşenleri

1.7.1. Hızlı Yardım Bileşeni

Hızlı Yardım Bileşeni Sosyal Riski Azaltma Projesi çerçevesinde olası sosyal patlamaları önlemek amacıyla düzenli olarak yapılacak sosyal yardımları kapsamaktadır ve eğitime katkı yardımı, sağlık yardımı, yakacak yardımı ve gıda yardımı olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır¹⁷.

1.7.2. Kurumsal Geliştirme Bileşeni

Günümüzde sosyal hizmet ve sosyal yardım şemsiyesi içerisinde gerçekleştirilen etkinlikler oldukça dağınık ve yetersizdir. Söz konusu hizmet ve yardımlar bir kurumsal çatı altında ve sistematik olarak yeniden yapılandırılmalı ve bu sistemin etkin denetimi sağlanmalıdır.

Bu bileşende, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal ve teknik kapasitelerinin artırılarak güçlendirilmesi söz konusudur. Bu amaçla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu' nun, 931 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' nın, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu' nun ve Devlet İstatistik Enstitüsü' nün teknik altyapılarının geliştirilmesi, hızlı ve etkin çalışabilmeleri için gerekli yazılım ve donanımın çağın gerektirdiği şartlara uygun olarak sağlanması, çalışan personelin eğitilerek niteliklerinin artırılması, uzman personel desteği sağlanarak izleme-değerlendirme aktivitelerinin geliştirilmesi, araştırma-geliştirmeye yönelik faaliyetlerinin artırılması, yapılan çalışmalar ile ilgili kamuoyunun bilgilendirilmesi vb. öngörülmektedir¹⁸.

¹⁷ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 3.

¹⁸ ERDOĞAN, A.g.e., s. 80.

1.7.3. Şartlı Nakit Transferi Bileşeni

Küreselleşme olgusuyla birlikte yaşanan gelişmelere bağlı olarak aile kurumu büyük ölçüde değişimin etkisine girmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu değişimin yarattığı büyük sarsıntılar aile kurumunu işlev, rol ve talepleri yerine getirmede büyük zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Aile kurumunun kendisinden beklenen işlev, rol ve talepleri yerine getirememesi sonucunda, aile içi şiddet, kötü alışkanlıklar, boşanmalar ve suç oranlarında belirgin bir artış gözlenmektedir. Son yüzyılda artan bu sorunlara çözüm arayışları, aile kurumunu sosyal politikalarda odak haline getirmiştir. Özellikle batı toplumlarında aileyi temel alan politikalarda, temel ve ivedi destek programları uygulamaya sokulmuştur ¹⁹.

Gelişmekte olan ülkelerde, aile odaklı programların sembolik olması nedeniyle, ailenin yaşadığı krizler karşısında mutlak ve görel bir aile yoksulluğu yaşanmaktadır. Bu olgu, aileyi sadece maddi yaşam alanında değil, diğer bir çok alanda da sorunlarla karşı karşıya bırakmakta, aile içi çatışmalara, kopmalara ve değerlerin yıpranmasına zemin hazırlamaktadır ²⁰.

Şartlı Nakit Transferi ile amaçlanan; ülke genelinin en yoksul % 6'lık kesimindeki ailelerin çocuklarının okula devamları ve beslenmeleri için ailelere olumlu davranış değişikliğine bağlı olarak nakit yardımlar yapılmasıdır ²¹.

¹⁹ Gencay ŞAYLAN, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yayınları, Ankara, 1995, s. 36.

²⁰ Rıdvan KARLUK, Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar, Tütünbank Yayınları, İstanbul, 1996, s. 70.

²¹ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 10.

Bu kapsamda, 0-6 yaş grubu arasındaki çocuklara beslenme ve sağlık yardımları, çocukların düzenli aşı ve sağlık kontrolleri şartına bağlı olarak; eğitim yardımları ise Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatı içinde okula devam şartına bağlı olarak yapılacaktır²².

Nakit yardımların olabildiğince anneler aracılığı ile ulaştırılması öngörülmektedir. Çünkü, yaşanan deneyim ve gerçeklikleri de göz önüne alarak, annelerin bu yardımı gerçek amaç doğrultusunda kullanacağına, ve yine bu vesile ile kadının ev içindeki statüsünün biraz olsun değişeceğine inanılmaktadır.

Şartlı Nakit Yardımı, insan kaynağının geliştirilmesi ve korunması açısından çok önemli bir mekanizmadır. Bir anlamda yoksulluğun kuşaklar arası transferinin engellenmesinin yoludur. Çünkü, temel eğitimini bile tamamlayamayan çocuklar, yarının yoksulları olarak karşımıza çıkacaklardır.

Bu gruptaki hedef kitlenin objektif kriterlere dayalı olarak seçilebilmeleri için, Orta Doğu Teknik Üniversitesince yapılmakta olan Hane Halkı Araştırmaları halen devam etmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre bir puanlama sistemi oluşturulacak ve başvurular Vakıflarca bu sistemle değerlendirilecektir²³.

1.7.4. Yerel Girişimler Bileşeni

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, 1986 yılından bu yana proje ve iş kurma yardımları kapsamında yoksul kesime yardımlarda bulunmaktadır. Yerel Girişimler ile öncelikle hedefleme mekanizmasında farklılık olacaktır. Yine,

²² ALP, A.g.e., s. 30.

²³ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 12.

şartlı nakit yardımı uygulamasında kullanılan puanlama formülü burada da kullanılacak ve en yoksul %36'lık kesim hedef kitle olacaktır²⁴.

İşsiz genç işgücünün üretken duruma getirilmesi amacı ile yoksul bölgelere yönelik hükümet kuruluşları ve özel sektör işbirliğinde istihdam projeleri özendirilmelidir. Yerel Girişimler Bileşeni ile amaçlanan; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, STK' lar, uzman kişi ve kuruluşlarla işbirliği yaparak toplum kalkınmasına yönelik projeler uygulanması, istihdam olanaklarının genişletilmesi ve yoksulluğun azaltılmasıdır²⁵.

Bu bileşen içinde öngörülen programlar²⁶ :

- Gelir getirici projeler uygulanması, bu projelerin geliştirilmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ile ilgili sistemlerin kurulması,
- Beceri ve meslek kazandırma eğitimleri uygulanması; işsiz insanlar ve gençlerin teknik bilgilerle donatılarak yaşamla baş edebilme kabiliyetlerini geliştirici programlar ve özellikle kadınlara yönelik yetişkin eğitimi programları uygulanması,
- Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği ile çocuklara, gençlere, özürülere, yaşlılara ve kadınlara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesidir.

²⁴ ALP, A.g.e., s. 32.

²⁵ KARATAŞ, A.g.e., s. 39.

²⁶ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 9.

1.8. Sosyal Riski Azaltma Projesinin Kalkınma Hedefleri

Sosyal Riski Azaltma Projesi, gerek uzun gerekse kısa vadede Türkiye' deki yoksulluğun azaltılmasına aşağıda sayılan hedefler doğrultusunda katkıda bulunmaktadır²⁷:

- Yaşanan ekonomik krizin muhtaç nüfus üzerindeki etkisini azaltma,
- Yoksullara hizmet ve sosyal yardım sağlayan devlet kurumlarının kapasitesini artırma,
- Temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için nüfusun en yoksul % 6' lık bölümünü hedef alan temel bir sosyal yardım sistemi kurma,
- Yoksulların gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını artırma.

Sosyal Riski Azaltma Projesinin yürütme birimi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonudur. Bu amaçla, Fon bünyesinde bir Proje Koordinasyon Birimi oluşturulmuştur.

²⁷ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 12.

BÖLÜM 2

YEREL GİRİŞİMLER AÇISINDAN SOSYAL RİSKİ AZALTMA PROJESİ

2.1. Yerel Girişim Projelerinin Kapsamı ve Amacı

Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında uygulanmakta olan Yerel Girişimler Bileşeni, Türkiye' nin en yoksul % 36' lık kesiminin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını arttırmaya yönelik faaliyetlerinin desteklenmesini öngörmektedir ve yoksul kesimi proje destekleriyle daha iyi bir hayat standardına ulaştırabilmek amacı ile düzenlenmiş dört alt bileşenden oluşmaktadır ²⁸.

- 1- Gelir getirici küçük ölçekli alt projeler,
- 2- İstihdam edilebilirlik eğitimleri,
- 3- Toplum yararına işler için geçici istihdam olanakları,
- 4- Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla kimsesiz çocuklar, kadınlar, engelliler ve yaşlılara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetleri yaygınlaştırma programlarıdır.

2.2. Yerel Girişim Projelerinin Hedef Kitle

Nüfusun en yoksul % 36 ' lık kesimine dahil olan aileler Yerel Girişimler bileşeninin hedef kitesidir.

Yerel Girişimler alt bileşenlerinin herhangi birinden faydalanmak için, kesinlikle Türkiye' nin en yoksul % 36' lık kesiminde yer almak gerekmektedir. Dolayısıyla Sosyal Kalkınma ve Destek Projesi' nin Yerel Girişimler Bileşeni, herhangi bir "girişimci destek kredisi" uygulaması ile karıştırılmamalıdır ²⁹.

²⁸ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 15.

²⁹ KARATAŞ, A.g.e., s. 41.

Bu aşamada belirtilmesi gereken diğer önemli bir nokta, yerel girişimler bileşeni kapsamında değerlendirilmesi istenecek herhangi bir alt-projenin “fayda sahiplerinin”, mutlaka hedef kitleden olması gerektiği konusudur. Hedef kitlenin dolaylı olarak fayda sağlayacağı alt projeler yerel girişimler bileşeni tarafından desteklenemez.

2.3. Yerel Girişim Projelerinin Hedef Kitesinin Belirlenmesi

Başvuru sahiplerinin hedef kitle içinde olup olmadığının belirlenmesi için Sosyal Kalkınma ve Destek Projesi Proje Koordinasyon Birimi ve Dünya Bankası uzmanları, birlikte çalışarak bir puanlama formülü geliştirmişlerdir.

Türkiye çapında 81 il ve 850 ilçede bulunan, toplam 931 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nda Fayda Sahibi Başvuru Formu bulunmaktadır. Bu başvuru formu yoksul hanelere ait sorulardan oluşmaktadır. Sorular hanenin ekonomik durumuna ve hane ile ilgili genel bilgilere aittir. Doldurulan Yerel Girişimler Fayda Sahibi Başvuru Formu’ndaki bilgiler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı personeli tarafından bilgisayara girilerek başvuruda bulunan hane için bir yoksulluk puanı hesaplanacaktır. Eğer bu puan, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu idaresince belirlenen sınır puanının altında kalırsa başvuru yapan kişi proje desteğinden yararlanmaya aday olabilecektir³⁰.

Hedef kitlenin belirlenmesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının bugüne kadar ülke çapında verdiği hizmetlerden ve sahip olduğu bilgi birikiminden de yararlanılacaktır. Yörelere fayda sahibi olabilecek kitleye ulaşılması, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonuna daha önceden

³⁰ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 16.

yapılmış başvuruların değerlendirilmesi veya doldurulan bir başvuru formundaki bilgilerin doğruluğunun kontrolü gibi “yöreye özel” faaliyetlerin sürdürülmesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Sosyal Kalkınma ve Destek Projesinin uygulama başarısının en büyük güvencesidir³¹.

Yerel Girişimler bileşeni, sosyal hizmetlere ulaşma imkanı kısıtlı olan, yoksul kadın nüfusa özel önem vermektedir. Aynı şekilde nüfusa kayıtlı olmayan kitleye ulaşılması da amaçlanmaktadır. Bu hedef kitledekilerin öncelikle nüfusa kayıtlı olması teşvik edilecek, sonra da Yerel Girişimler Bileşeninin istihdam edilebilirlik eğitimi, geçici istihdam veya sosyal hizmetler alt bileşenlerinden uygun olanından faydalanması sağlanacaktır³².

2.4. Yerel Girişim Projelerinin Alt Bileşenleri

2.4.1. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projeler

Gelir getirici mikro ölçekli alt-projeler alt bileşeninin amacı, yoksul hanelerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurabilmeleri ve sürdürebilmeleridir. “Mikro ölçekli sürdürülebilir alt-proje” tanımı, önerilen alt projenin teknik, ekonomik, mali ve sosyal yönden sürdürülebilir olması ve özellikle üretilecek mal veya hizmetin yöresel talebi ve pazarlama olanakları olmasını ifade etmektedir. Mikro ölçekli projeler için kentsel ve kırsal kesimde yoksul hane başına en fazla 1000 ABD Doları’na kadar destek sağlanacaktır. Projelerin değerlendirilmesindeki en önemli kriter, projelerin yoksul kesime geçimlerine yetecek geliri sağlaması ve bunun devamlılığının olmasıdır³³.

³¹ KARATAŞ, A.g.e., s. 43.

³² Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 18.

³³ KARATAŞ, A.g.e., s. 44.

2.4.1.1. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projelere Destek Miktarı

Alt-projeler için kentsel ve kırsal kesimde yoksul hane başına en fazla 2.000 Amerikan Dolarına kadar destek sağlanacaktır. Grup bazlı alt projelerde, fayda sahibi başına maliyet yine 2.000 doları geçmeyecek ve toplam maliyet ise 60.000 doları aşmayacaktır.

Gelir getirici alt-projelere verilecek destek miktarının, alt-projelerin niteliğine göre değişen geri ödeme planları olacaktır. Başvurularda böyle bir geri ödeme planının da bulunması gerekmektedir. Bu plan, öngörülen geri ödeme şeklinde veya alt-proje başvurusunda yeterli açıklama yapıldığı takdirde farklı bir şekilde de olabilir.

2.4.1.2. Gelir Getirici Mikro Ölçekli Alt Projelerin Değerlendirme Kriterleri

Alt-projelerin değerlendirilmesindeki en önemli kriter, alt-projelerin yoksul kesime geçinmelerine yetecek geliri sağlaması ve bunun devamlılığının olmasıdır. Yani, bu güne kadar geçimini sağlayamayan yoksul hanelerin bundan sonra kendi gelirini elde edebilmesi ve bunun sürdürülebilir olması esas alınacaktır ³⁴.

İstisnalar hariç alt-projelerin grup bazlı olması (grup, kooperatif, birlik, dernek, vakıf) değerlendirmelerde önemli bir diğer kriter olacaktır. Çünkü bazı bireysel alt-projeler sonucu üretilen ürünün pazarlanmasında büyük kısıtlar olabilmektedir. Örneğin bir yörede bir tek kişiye hindi veya angora tavşanı yetiştiriciliği için destek vermek akılcı değildir. Çünkü küçük miktarların büyük

³⁴ ERDOĞAN, A.g.e., s. 72.

pazarlara taşınması pahalı olmakta ve alıcıların da küçük bir miktar için üretici bölgeye gelmesi çok karlı olmamaktadır³⁵.

Alt-projenin hayata geçirilmesinden sonra elde edilmesi planlanan ürüne ve üretilmesi öngörülen miktara piyasada talep olması çok önemli diğer bir kriterdir. Piyasada arz fazlası oluşturup ürünün fiyatının düşmesine sebep olma ihtimaline çok dikkat edilmelidir. Örneğin belirli bir yörede 25 hanede üretilmesi planlanan toplam 5 ton salçanın kurulacak bir kooperatif aracılığı ile alıcı bulması faydalı olacaktır. Aksi takdirde hem desteklenen alt-projenin başarısız olup yoksul haneye gelir getirmemesi ihtimali hem de piyasadaki mevcut diğer üreticilerinde mallarını satmakta güçlük çekmesi sorunları gündeme gelecektir³⁶.

Mecburi olmamakla birlikte, alt projelerin desteklenmesinde öz kaynak katkısı da dikkate alınacaktır. Söz konusu alt projenin gelir getirici ve sürdürülebilir olması konusunda fayda sahiplerinin veya danışmanların sundukları alt projeye duydukları güveni göstermesi açısından bu kriterde önemlidir.

2.4.2. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri

Bu alt bileşenin esas amacı, bu alanda faaliyet gösteren STK' ların katkıları ile yoksullar, özellikle kadınlar ve işsiz gençler için istihdam edilebilirlik eğitimlerini desteklemektir.

Mesleki ve teknik eğitimin, emek piyasası şartlarına uygun ve sosyo-ekonomik gelişmelerle uyumlu olarak esnek ve örgütlü bir sistem içinde değişik sosyal grupların ihtiyaçları da dikkate alınarak belirlenmelidir. İstihdam imkanlarını

³⁵ KARATAŞ, A.g.e., s. 47.

³⁶ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 20.

kolaylaştıran mesleki eğitim programlarının etkin bir biçimde yürütülebilmesi için, gerek merkezi, gerekse mahalli boyutuyla, değişik resmi ve STK' lar arasında bir işbirliği sağlanmalıdır³⁷.

Bu eğitimlerle ilgili alt projeler, yine Vakıflar aracılığıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Sekreterliğine, Sosyal Riski Azalma Proje Koordinasyon Birimine gönderilecektir.

İstihdam edilebilirlik eğitimleri için alt proje teklifleri, STK' lar (vakıf, dernek vb.), sanayi, ticaret ve esnaf odaları, kooperatifler ve birlikler tarafından hedef kitle adına yapılacaktır³⁸.

Mikro ölçekli alt projelerde olduğu gibi, istihdam edilebilirlik eğitimlerinde de hedef kitle Türkiye ' nin en yoksul % 36' lık kesimidir.

2.4.2.1. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri Alt Projelerine Destek Miktarı

İstihdam edilebilirlik eğitimi alt projeleri için verilebilecek destek, eğitim alt projesinin masraflarını karşılamak şeklinde olacaktır. Katılımcı sayısına göre değişecek alt proje destek miktarı ortalama 25.000 Amerikan doları civarında olabilecektir. Alt projenin desteklenebilecek toplam maliyeti ise 60.000 Amerikan Dolarını aşmayacaktır.

³⁷ KARATAŞ, A.g.e., s. 47.

³⁸ ERDOĞAN, A.g.e., s. 73.

2.4.2.2. İstihdam Edilebilirlik Eğitimleri Alt Projelerinin Değerlendirme Kriterleri

STK' ların önerecekleri istihdam edilebilirlik eğitimleri alt projelerinde sürdürülebilirlik olması gerekir. Diğer bir ifadeyle önerilen eğitimden yararlanacak bireylerin sağlayacakları uzun dönemli faydanın yanında, kısa dönemli faydanın da olması gerekir. Örneğin eğitim tamamlandıktan sonra fayda sahiplerinin iş bulabilme veya kendi işini kurup gelir elde edebilme olanağının olması, alt-projenin başvurusunda zorunlu olmamakla beraber başarısı için önemli bir kriterdir ³⁹.

Diğer bir kriter eğitimden faydalanacak kişi sayısıdır.daha çok kişiden talep görececek bir eğitim alt projesinin desteklenme şansı daha az kişiye ulaşan bir alt-projeninkinden fazla olacaktır.

2.4.3. Toplum Yararına İşler İçin Geçici İstihdam Olanakları

Bu bileşende Valiliklerin çağrısı üzerine yerel girişimlerin hedef kitlesinde bulunan işsizlerin geçici istihdamı söz konusu olacaktır. Kısa dönemli ve günlük yevmiye kazandıran bu tür işlerde çalıştırılacak olan kişilerin, geçici de olsa çalışıyor ve kendi paralarını kazanıyor olmaları amaçlanmıştır ⁴⁰.

Toplum yararına yapılan bu tür işler arasında varolan sulama kanallarının temizlenmesi ve onarılması, konutlar için su kaynakları ve kanalizasyon işleri, çöplerin toplanması, parkların, yolların ve cadde ışıklarının temizliği ve onarımı, kaldırımların onarımı, okulların kliniklerin temizliği ve badanası gibi işler sayılabilir.

³⁹ ERDOĞAN, A.g.e., s. 80.

⁴⁰ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 17.

Doğal afet veya olağanüstü durumlar sonrasında da, söz konusu geçici istihdam olanaklarının yaratılması mümkün olabilecektir.

2.4.3.1. Geçici İstihdam Alt Projelerine Destek Miktarı

Geçici istihdam alt projelerine verilecek destek miktarı ortalama 10.000 Amerikan Doları civarında olabilecektir. Alt projenin desteklenebilecek toplam maliyeti 50.000 Amerikan Doları, fayda sahibi başına düşen maliyeti de 1000 Amerikan Dolarını aşmayacaktır ⁴¹.

Geçici istihdam alt-projelerinde iş olanağı sağlanacak olan hedef kitlenin aylık maaşları asgari ücretten fazla olmayacak, mutlaka sigortalı olarak çalıştırılacaklardır.

2.4.4. Sosyal Hizmet Merkezlerinin Yaygınlaştırılması

Bu bileşende, toplum merkezleri aracılığıyla kimsesiz çocuklar, engelliler, yaşlılar, işsiz gençler ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması için yeni toplum merkezlerinin kurulması, veya mevcut toplum merkezlerinin programlarının çeşitlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu konuda öncülüğü yine STK' lar yapacaktır ⁴².

Olağanüstü durum ve özel koşullardan etkilenecek evinden ayrılmak zorunda kalan veya uygun olmayan koşullarda barınmak konumunda kalan evsiz veya yarı göçer gruplara yönelik prefabrik konut, geçici sığınma, barınma evi vb. mekanların

⁴¹ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 18.

⁴² KARATAŞ, A.g.e., s. 42.

yapımı ya da bu konuda uygulanacak geniş kapsamlı projelerin yürütülmesinde işbirliğine gidilmesi amaçlanmaktadır. Ortak kullanım alan ve mekanlarının (okul, sağlık evi, köy odası, soğuk depo, yayla, mera vb.) tadilat, onarım işleri veya içme suyu, sulama sistemlerinin geliştirilmesi de bu kapsam içinde değerlendirilebilecektir⁴³.

Bu kapsamda, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılacak başvurular önem taşımaktadır. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumunun bu güne kadar ulaşamayan gruplara ulaşmak ve yeni metodoloji veya hizmetlerin pilot uygulamalarını yapmak amacı ile hazırlayacağı alt projeler dikkate alınacaktır.

Toplum merkezleri öncelikle kentlerin gecekondü bölgelerinde kurulacak ve sürdürülebilirlik esasına dayandırılacaktır.

Konu ile ilgili alt proje başvurularının maliyet analizi bölümünde, açılması planlanan yeni toplum merkezlerinin en fazla iki senelik işletme giderlerinin dahil edilmesi uygun olacaktır⁴⁴.

2.4.4.1. Sosyal Hizmetler Alt Projelerine Destek Miktarı

Sosyal hizmetler alt projelerine verilecek destek miktarı ortalama 50.000 Amerikan Doları civarında olacak, desteklenebilecek toplam maliyet 100.000 Amerikan Dolarını aşmayacaktır⁴⁵.

⁴³ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 19.

⁴⁴ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 20.

⁴⁵ KARATAŞ, A.g.e., s. 50.

2.4.4.2. Sosyal Hizmet Alt Projelerinin Değerlendirme Kriterleri

Sosyal Hizmetler Alt Projelerinin öncelikle hangi yörelerde destekleneceği konusunda yoksul kadın nüfusun ve mevcut toplum merkezlerinin Türkiye coğrafyası üzerindeki dağılımı önemli olacaktır. Alt projelerin başarısı toplum merkezlerinde özellikle kadınlarla ilgili eğitimlerin yaygınlaştırılmasına, gelir getirici faaliyetlere yönetilmelerine bağlı olacaktır ⁴⁶.

Bu merkezlerde eğitim görecek yoksul kadınların, yaşlıların, kimsesiz çocukların, işsiz gençlerin üretici hale getirilmesi önem taşıyacaktır. Bu alt projeler arasında, kurulacak merkezlerin mevcudiyetini devam ettirebilmesi ile ilgili planları daha başarılı olanlar tercih edilecektir.

Toplum merkezlerinin, kırsal alandan şehre göç eden kesimin şehir hayatına uyum süreci ile ilgili eğitimleri büyük önem taşıdığından, büyük şehirlerin yoksul mahallelerindeki toplum merkezlerinin desteklenmesi özel önem taşımaktadır.

2.5. Kurumsal Yapı

Sosyal Riski Azaltma Projesi ve ona bağlı olarak Yerel Girişimler Bileşeni, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesindeki Proje Koordinasyon Birimi tarafından yürütülmektedir. Proje Koordinasyon biriminde Proje Direktörüne bağlı olarak çalışan, Yerel Girişimler, Mali Yönetim, Satınalma, Bilgi Sistemi, Sekreteryaya, Kamuoyu Bilgilendirme, İletişim ve İzleme ve Değerlendirme olmak üzere sekiz ayrı bölüm bulunmaktadır ⁴⁷.

⁴⁶ ERDOğAN, A.g.e., s. 43.

⁴⁷ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 21.

2.5.1. Proje Koordinasyon Birimi

Proje Koordinasyon Birimi, projenin her alanındaki yönetiminden sorumludur. Yerel girişimler bileşeni için yapılan başvuruların incelenmesi, önceliklerinin belirlenmesi, alt projeler için danışman kişi veya kuruluşların seçilmesi, taslak kontratların hazırlanması, uygulama aşamasındaki alt projelerin izlenmesi, ibraz edilen faturaların incelenmesi ve bunlarla ilgili aktivitelerin tamamı Proje Koordinasyon Birimi sorumluluğu altındadır⁴⁸.

2.5.2. Yürütme Kurulu ve Çalışma Şekli

Yerel Girişimler Yürütme Kurulu, bu bileşene gelen alt proje başvurularının değerlendirilmesi, onaylanması veya reddedilmesi çalışmalarını yapmak üzere toplanır.

Yerel Girişimler Yürütme Kurulu, bu bileşene gelen alt proje başvurularını değerlendirmek üzere ayda iki kere toplanır. Bu toplantılar aşağıdaki esaslara göre yapılır⁴⁹.

2.5.2.1. Katılımcılar

Yürütme Kurulu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Sekreteri başkanlığında toplanan Proje Koordinasyon Birimi Direktörü, Proje Koordinasyon Birimi Yerel Girişimler Koordinatörü, Proje Koordinasyon Birimi İzleme ve Değerlendirme Uzmanına ek olarak Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Anadolu Kalkınma Vakfı, Türkiye Ziraatçılar Derneği ve Türkiye Kalkınma Vakfı'ndan birer temsilciden oluşur.

⁴⁸ ALP, A.g.e., s. 34.

⁴⁹ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., ss. 27-34.

2.5.2.2. Hazırlık ve Toplantı Gündemi

Her toplantıdan önce Yerel Girişimler Bölümü söz konusu toplantıda incelenecek alt proje başvurularını, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından doldurulmuş olan alt proje başvuru formu, alt proje uygunluk değerlendirme formu ve alt proje başarı değerlendirme formu da ekli olmak üzere hazır olarak bekletilir. Yürütme Kurulu üyeleri toplantıda değerlendirilecek alt projeler ile ilgili hazırlık çalışmalarını tamamlamış olarak toplantıya katılım sağlar. Yürütme Kurulu Üyeleri, inceledikleri başvuruların kapak sayfasını imzalar.

Toplantı gündemindeki her alt proje tek tek ele alınarak varsa eksiklikleri belirlenir ve başarılı olabilme potansiyeli hakkında daha önce oluşturulmuş değerlendirme kriterlerine göre görüş bildirir. Her alt proje ile ilgili bir karara verilir. Proje Karar Tutanağı oluşturulur ve her bir kurul üyesi tarafından imzalanır. Olumsuz görüş bildirenlerin konu ile ilgili şerhi düşülür. Takip eden çalışmalar bu tutanağa göre yapılır.

Projelerin desteklenmesi ile ilgili karar oylama ile alınır. Eşitlik olması halinde Yürütme Kuruluna başkanlık eden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Sekreteri' nin oy kullandığı görüş kabul edilir. Bu toplantılarda değerlendirilecek alt proje miktarı, alt projelerin kapsamlarına ve dolayısıyla inceleme sürelerine göre değişebilir.

2.5.2.3. Yetkiler

Yürütme Kurulu 30.000 Amerikan Doları ve daha altında talebi olan alt projeleri doğrudan onaylama yetkisine sahiptir. Bu alt projeler daha sonrasında Dünya Bankası' nın incelemesine sunulur fakat onayı aranmaz.

30.000 – 50.000 Amerikan Doları aralığındaki alt projeler, Yürütme Kurulu tarafından onaylanmışsa, Dünya Bankasının incelemesinden ve onayından sonra uygulamaya konulabilir.

50.000 Amerikan Doları üzerindeki alt projeler, Yürütme Kurulu tarafından onaylanır, Dünya Bankası' na sunulur ve onayı alınır. Uygulamaya konulmadan önce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulundan son onayı almalıdır.

2.5.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu

Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile ilgili bütün kararların alındığı yetkili birimdir. Kurul, Başbakan tarafından atanmış bir Devlet Bakanının başkanlığında toplanan Başbakanlık Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdürü' nden oluşur. Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu kararları Başbakan' ın onayı ile uygulamaya konur⁵⁰.

Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu, Yerel Girişimler Bileşeninden faydalanmak için yapılan başvurularda 50.000 Amerikan Doları üzerindeki alt projeleri, Dünya Bankası' nın değerlendirmesinden sonra inceler ve uygunsa onaylar.

⁵⁰ ERYILMAZ, A.g.e., s. 76.

2.5.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Proje Koordinasyon Biriminin desteği ve yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, yöresel ihtiyaçların ve yöreye uygun projelerin belirlenmesi, yöredeki bütün araştırma ve incelemelerin yapılması, alt-proje başvurularının kabul edilmesi ve yorumlanması, detaylı kontratların hazırlanması ve imzalanması, uygulama aşamasındaki alt projelerin izlenmesi, bu alt projelerin yöresel olarak yönetilmesi, izleme ve değerlendirme sonuçlarına ilişkin raporların Proje Koordinasyon Birimine sunulması Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının sorumluluğu altındadır ⁵¹.

2.5.5. Hizmet Sağlayıcılar (Danışmanlar)

Danışmanlar en yoksul % 36 ‘lık kesime Yerel Girişimler Alt Bileşenlerinin hizmetlerini götürecek veya götürülmesi sürecine katkıda bulunacak uzman kişiler, özel şirketler veya STK’lardır.

Danışmanlar, Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında “ilgi bildirimine davet” ilanları basında yer aldıktan sonra, özgeçmişleriyle ve mevcutsa bir alt projeye başvuru yapabilirler.

Projede danışmanlardan istenen fayda sahiplerinin Yerel Girişimler Alt Bileşenlerinden herhangi birinden faydalanabilmesi için bir alt proje hazırlaması veya hazırlanmış bir alt projenin yürütülmesinde konu hakkındaki uzmanlığını ve hizmetini çeşitli biçimlerde bu sürece yansıtması olacaktır.

⁵¹ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 35.

Danışmanların ekonomi, tarım ekonomisi, işletmecilik, pazarlama, endüstri mühendisliği, ziraat, su ürünleri, veterinerlik, mikro finansman, perakendecilik, toplum gelişimi, sosyal bilimler ve bunlarla ilgili alanlarda, mikro ölçekli proje hazırlama ve değerlendirme konularında öğrenim görmüş veya deneyimli olması gerekmektedir⁵².

Danışmandan alınması planlanan hizmetler arasında alt proje geliştirme, alt proje değerlendirme, piyasa araştırması, saha araştırması ve veri toplama, görüşme ve analiz yapma, denetleme, raporlama, eğitim verme, eğitim organize etme, alt proje uygulama, ilgili Vakıf adına kontrol etme ve yönetme hizmetleri sayılabilir⁵³.

2.6. Yerel Girişimler Alt Proje Süreçleri

Yerel Girişimler Bileşeni için alt- projelerin, başvuru , değerlendirme, uygulama ve izleme süreçleri vardır.

2.6.1. Başvuru Süreci

Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında fayda sahipleri tarafından kişisel alt proje başvurusu yapılması mümkündür. Ancak tercih edilen, alt projelerde danışmanlar ile çalışılması ve bu başvuruların danışmanlar tarafından yapılmasıdır. Ayrıca alt proje başvurularının kişisel bazlı değil grup bazlı olması başvurunun incelenmesinde öncelik sebebi olacaktır.

Danışman özgeçmişleri Proje Koordinasyon Birimine sunulur; Sosyal Riski Azaltma Projesinin “özgeçmiş veri tabanı” nda yer almak isteyen kişi veya kurumlar, uzmanlık konularını ve bu konularda yaptıkları çalışmalarını özetleyen özgeçmişlerini Proje Koordinasyon Birimine verirler.

⁵² ERDOĞAN, A.g.e., s. 90.

⁵³ EMREALP, A.g.e., s. 17.

Alt proje başvuruları yöredeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yapılır. Alt projeler Yerel Girişimler Alt proje Hazırlama Formatı' na göre hazırlanır. Her kişi için bir adet Yerel Girişimler Fayda Sahibi Başvuru Formu ve her alt proje için bir adet Yerel Girişimler Alt Proje Başvuru Formu doldurulur. Alt proje başvuruları, alt projenin yürütüleceği yöredeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' na yapılacaktır. Başvuru formunda fayda sahibi adaylarının önereceği alt projenin tanımı ve sürdürülebilirliği hakkında sorular bulunmaktadır. Formun ilk bölümü başvuru sahibi tarafından ikinci bölümü ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından doldurulacaktır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının bu formlar üzerinde yapacağı yorumlar, Proje Koordinasyon Biriminin alt projelerin önceliklerini belirlemede önemli olacaktır⁵⁴.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Fayda Sahibi Başvuru Formu ve puanlama formülü aracılığıyla başvuru sahibinin fayda sahibi olup olmayacağını yani en yoksul % 36' lık kesime dahil olup olmadığını hesaplar. Fayda sahiplerinin durumlarını daha sonra yerinde inceleme yaparak onaylar.

Alt proje başvuruları yorumlanır ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından Proje Koordinasyon Birimine gönderilir. Alt proje başvurusu incelendikten sonra çeşitli eksiklikler tespit edilirse, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının bunları başvuru sahiplerine bildirmesi alt projenin değerlendirme sürecini hızlandırmak adına faydalı olacaktır. Başvuru süresince danışmanlar Proje Koordinasyon Birimine özgeçmiş verirler. Fayda sahipleri için alt proje hazırlayabilirler. Yerel Girişimler alt proje başvuru formu doldururlar⁵⁵.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Fayda sahibi başvurularının alırlar. Fayda sahibi analizi yaparak sonuçları veri tabanına girerler. Sosyal Riski Azaltma Projesinden önce belirlenmiş fayda sahibi isimlerini veri tabanına girerler.

⁵⁴ KARATAŞ, A.g.e., s. 47.

⁵⁵ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, A.g.e., s. 35.

2.6.1.1. Başvurunun Çevresel Etkisi

Sunulan alt projenin çevresel hiçbir negatif etkisi olmaması gerekmektedir. Örneğin herhangi bir tarım alt projesi, zararlı kimyasal maddelerin kullanılmasını öngörüyor veya çevredeki doğal kaynaklara zarar veriyorsa Sosyal Riski Azaltma Projesi tarafından desteklenemez. Yerel Girişimler Bileşeni Çevresel Tarama Rehberi Tablo 1’ de gösterilmiştir. Tablo 2’ de İnşaat İşlerinde, Tablo 3’ te Katı Atıklar Yönetim Çalışmalarında, Tablo 4 ‘ te Küçük Ölçekli Sulama Projelerinde, Tablo 5’ te Kırsal Yol Projelerinde, Tablo 6’ da Yurtiçi Atık Su Projelerinde, Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri gösterilmiştir.

Tablo 1. Yerel Girişimler Bileşeni Çevresel Tarama Rehberi

1. Projenin tipine göre, projenin olası çevresel etkilerini kontrol edip, aşağıdaki şekilde sınıflandırınız:
 - Olumlu veya nötr etki
 - Çevresel İnceleme (Çİ) gerekli
 - Sınırlı Çevresel Değerlendirme (SÇD) gerekli
 - Çevresel Etki Değerlemesi (ÇED) gerekli
2. Olumlu etkiler için, etkilerin maksimum (SÇD) gerekli
3. Nötr etkiler için, bu nötr etkilerin olumlu etkilere dönüştürülme olasılığı olup olmadığını kontrol ediniz.
4. Çİ gerekiyorsa, aşağıdaki liste ve klavuzu kullanarak ihtiyaç duyulan azaltma önlemlerini tanımlayınız.
5. SÇD gerekiyorsa, yerel danışman için iş tanımını hazırlayınız.
6. ÇED gerekiyorsa, maliyet-etkinlik hususlarını değerlendiriniz.
7. Altyapı projeleri için, inşaat atıklarının nereye konacağı ve o yer için izin alınıp alınmadığı konularında yükleniciden teyit alınız.

ÇEVRESEL İNCELEME LİSTESİ

Tip	Olumlu Etkiler	Olumsuz Etkiler	Gerekli Azaltma Önlemleri
Toprak			
Su			
Bitki örtüsü ve fauna			
Kır			
İnsan sağlığı			
Yerleşim yeri			

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs, 2003, s. 45.

Tablo 2. İnşaat İşlerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri

Bileşenler	Etkiler	Azaltma Önlemleri
<u>Fiziksel Çevre</u> Toprak	Atık madde kirliliği(İNŞAAT Ve/veya tıbbi atıklar)	İNŞAAT sırasında toprak Yüzeylerin korunması;İNŞAAT Sahasının kontrol ve günlük Temizliği; yeterli atık yok etme Hizmetlerinin sağlanması
Su Kaynakları	Akaçlama çalışmalarının tıkanması Kirliliğe bağlı olarak su Kalitesinin düşmesi Zararlı atıkların ortaya çıkması İNŞAAT süresince toz	Akaçlamaya özen gösterilmesi; yağ ve diğer zararlı maddelerin uygun şekilde imhası; atıklar için uygun sağlık ve kullanım sağlanması(özellikle pazarlar, okullar) Su ve diğer yollarla toz kontrolü; alt projelerin uygun şekilde tasarımı ve yerleşimi.
Akustik (Ses Dağılımı)	İç hava kalitesinin düşmesi(İNŞAAT işleri, ilaç ve kimyasal maddelerin buharlaşması, sobalar gibi nedenlerle) Koku problemleri(pazarlar gibi) İNŞAAT veya çeşitli işlemler nedeniyle gürültü.	Belli saatlerde İNŞAAT işlerinin kısıtlanması
<u>Biyolojik Çevre</u> Doğal Habitatlar	Doğal habitatların zarar görmesi	İNŞAAT süresince doğal bitki örtüsü kaybının azaltılması;alternatif sahaların değerlendirilmesi;özel türler için özel önlemler alınması
Bitki örtüsü ve Fauna	Bitki örtüsünün yok olması veya zarar görmesi Doğal hayatın zarar görmesi	
<u>Sosyal Çevre</u> Estetik ve Manzara	Enkaz ve yıkıntılar	İNŞAAT sahalarının temizlenmesi; uygun katı atık imha sistemlerinin sağlanması; alternatif sahaların değerlendirilmesi; proje binalarının ve diğer kültürel kaynak/alanlar için özel önlemler alınması.
İnsan Sağlığı	Alanların kirlenmesi Yapıların zarar görmesi	
İnsan Toplulukları	İNŞAAT kazaları Sağlık merkezlerinden tıbbi atıklar Gönülsüz yerleşim Binaların, mülklerin veya ekonomik hayatın zarar görmesi Trafik akışına bağlı bozulma	Tıbbi atıkların imhası için tasarlanan sistemlerin belirlenmesi OD 4.20 Uygun saha seçimi; çevresel değerlendirmelere toplum katılımı.

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 46.

Tablo 3. Katı Atıklar Yönetim Çalışmalarında Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri

Bileşenler	Etkiler	Azaltma Önlemleri
<u>Fiziksel Çevre</u> Toprak	Dolgudan kaynaklanan noktasal kirlilik Kirli maddelerin su taşıra bulaşması Atıkların gizli boşaltımla bulaşması	Uygun yerleşim çalışmaları; biçimlendirme çalışmalarının iyi olması; alternatif yerleşim alanı düşüncesi; yeterli drenaj; yerleşik kalıtım; eğitim
Hava kalitesi	Yanan çöplerden kaynaklanan kısmi kirlenme Sis ve dumanda artış	Dolgu yerleşim bölgelerindeki yaygın ve kaplı atıklar; yanıcı atıklardan kaynaklanan zararların engellenmesi; yerleşik alt projeler
<u>Biyolojik Çevre</u> Doğal habitatlar	Doğal hayatın tahribi veya yok olması	Yeterli yerleşim çalışmaları
Bitki örtüsü ve Fauna	Bitkilerin yok olması veya azalması	Yeterli yerleşim çalışmaları
<u>Sosyal Çevre</u> Estetik ve Manzara	Vahşi hayatın tahrip edilmesi veya yok olması	
İnsan Sağlığı	Hoş olmayan kokular Dolgu bölgelerinin civarındaki hoş olmayan manzaralar Yerleşim merkezlerinde çöp toplama hizmetlerinin yetersizliğinden doğan hoş olmayan görüntüler	Çöplerin toplama ve atım sistemlerinin sağlanması; pilot toplama sistemleri; iyileşme maliyeti ; uygun toplama ve atık sistemlerinin planlanması; geri dönüşüm programları; toplumsal katılım
İnsan Toplulukları	Metan ve zararlı kimyasalların koku ve ışık yayması Hatalıkların hayvanlardan ve böceklerden geçmesi Zararlı parçacıklar yanarken ışık ve koku yayarlar Tıbbi ve endüstriyel atıkların güvenlik ve sağlığı tehdit etmesi	Tıbbi veya zararlı atıkların ayrılma işlemleri; doğalgaz çalışmaları; güvenli işlemlerin uygulanması; çalışanların ve kullanıcıların eğitimi; çalışma ve bakım planları
	Yerleşim yerlerine yakın istenmeyen yaşam koşulları (ör:kamyonların hareket sahası)	OD 4.20; hayvanların kontrolü; büyük araçlara atıkların atılması için yön verilmesine dikkat edilmesi

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 47

Tablo 4. Küçük Ölçekli Sulama Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri

Bileşenler	Etkiler	Azaltma Önlemleri
<u>Fiziksel Çevre</u>	Toprak erozyonunun artması Kötü akaçlama sonucu olarak topraklı su oluşması Tuz oranında artış	Sulama projesinin uygun seçimi; Ürün seçiminde gelişme, çalışma ve bakım teknolojisi; plan ve sulama seçiminin uygun yapılması; yeterli drenaj
Su kaynakları	Su kalitesinin gölet ve su havzalarında düşmesi Alınan suyun oksijenden arındırılması Kanallardaki yabancı otların engel olması	Kimyasal maddelerin kullanımının kontrolü ; kanalların uygun planlanması; su kalitesinin izlenmesi; uygulama ve bakım planı; bölgesel su kullanım planı
Akustik (Ses Dağılım)	Yüksek çökeltme oranı nedeniyle su akışının etkisizleşmesi Sulama suyu alınması sonucunda sulardaki besleyicilerin, kimyasalların ve tuzların oranlarının düşmesi Su kaynaklarının tükenmesi Akış rejiminin engellenmesi	
<u>Biyolojik Çevre</u> Doğal habitatlar	Doğal habitatın bozulması Korunan alanların bozulması	Alternatif alanların tahmin edilmesi; uygun seçim planı ve ürünler
Bitki örtüsü ve Fauna	Su yosunu tomurcukları, sulardaki yabancı otların çoğalması Vahşi yaşamın tahrip edilmesi veya yok edilmesi Yapay su akışlarından hastalık riski taşınması (sıtma, vb.)	Hayvanların hareket edebilmeleri için gerekli alanların sağlanması
<u>Sosyal Çevre</u> Estetik ve Manzara	Tarım sulamalarının insan ve hayvan atık depolarından yapılmasının hastalık geçişine neden olması Böcek zehirlerinin yarattığı toksinler	Sağlık koruma eğitimi ve sağlık egzersizleri ; Durgun sulardan kaçınılması; sulama suyuna gerekli özen, hastalıklara özenli mücadele; veba ile baş etme programı (IPM); kanalların hayvanlardan korunması
İnsan Sağlığı	İstemsiz yeni çökelmelerin özellik kaybına neden olması Su üzerindeki uyumsuzlukların doğruları kullanması	
İnsan Toplulukları	Bir çok arazinin sınırlandırılmış su kaynağı kullanması Politik ve sosyal problemlerin toprak kaybının kullanımı ve kirli atıklarla ilişkilendirilmesi	OD 4.20; iyi konsültasyon ve katılım ile etkilenmiş topluluklar

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 48.

Tablo 5. Kırsal Yol Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri

Bileşenler	Etkiler	Azaltma Önlemleri
<u>Fiziksel Çevre</u>	Toprak erozyonu Heyelan, toprak kayması , meyil	İnşaatların kuru mevsimde yapılması; inşaat süresince toprak yüzeylerinin korunması; erozyona müsait alanların düzenlenmesi veya yeşillendirilmesi.
Su Kaynakları	Durgun su birikintilerinin oluşması; Akıntıdaki tortu miktarının artması; Akaçlama işlerinin tıkanması; Su kalitesinin düşmesi; Zararlı atıkların oluşması; İnşaat tozu	Akaçlamaya özel dikkat gösterilmesi; erozyonun önlenmesi ; alternatif düzenlemelerin düşünülmesi;tutma havuzların oluşturulması; yağ ve diğer zararlı maddelerin uygun şekilde imhası; atıklar için uygun sağlık ve kullanım sağlanması(özellikle pazarlar, okullar) Su ve diğer yollarla toz kontrolü;
Akustik(ses dağılımı)	Ses kirliliği	İnşaatın belli saatlerde yapılmaması
<u>Biyolojik Çevre</u> Doğal Habitatlar	Doğal habitatların zarar görmesi Koruma altındaki alanların zarar görmesi	Alternatif alanların ve sahaların düşünülmesi(özellikle yeni yollar için)
Bitki Örtüsü ve Fauna	Doğal yaşamın zarar görmesi Nesli tükenmekte olan türler için tehlike oluşması Yüksek hız ve trafik yoğunluğu nedeniyle trafik kazaları sonucu ölümler	İnşaat süresince bitki örtüsü kaybının en aza indirilmesi; alternatif düzenlemeler yapılması değerlendirilmesi; alternatif sahalar için özel önlemler alınması Bitki örtüsünün restorasyonu İnşaat alanlarının temizlenmesi
<u>Sosyal Çevre</u> Estetik ve Manzara	Kirlilik Enkaz ve yıkıntılar Yapıların zarar görmesi	Alternatif düzenlemeler yapılması veya sahalar belirlenmesi Kültürel miras alanlarının korunması için özel önlemler alınması.
İnsan Sağlığı	Zararlı maddelerin transferi Trafik kazaları Yaya kazaları	Zararlı maddelerin transferi için düzenlemeler getirilmesi Güvenlik düzenlemeleri yapılması OD 4.20, sahalandırma,çevresel değerlendirmelere toplum katılımı.
İnsan Toplulukları	Gönülsüz yerleşim Sosyal değişim(yeni yollar) Binaların, mülklerin veya ekonomik canlılığın kaybı	

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 49.

Tablo 6. Yurtiçi Atık Su Projelerinde Tipik Çevresel Etkiler İçin Önerilen Azaltma Önlemleri

Bileşenler	Etkiler	Azaltma Önlemleri
<u>Fiziksel Çevre</u> Toprak	Toprak örtüsünün azalması	Yapılanma sırasında erozyon kontrolü
Su kaynakları	Kanal atıklarında noktasal toprak kirlenmeleri Su kalitesinin yüzey sularının alınmasıyla düşmesi (oksijenden yoksunlaşması) Yüzeyin altındaki su kaynaklarının bulaşması	Atık sulara muamele için uygun teknolojinin seçimi; yerleşik göletler; ekranlar; veya havalandırma sistemleri; yerleşim çalışmaları; büyük atık su sistemleriyle birleştirme; boşaltım veya atık su sistemlerinin yeterli bakım çalışmaları; alternatif yerleşim; izleme programları
<u>Biyolojik Çevre</u> Doğal habitatlar	Doğal hayatın tahrip edilmesi	
Bitki örtüsü ve Fauna	Bitkilerin yok olması veya azalması Vahşi hayatın tahrip edilmesi veya yok edilmesi	Alternatif yerleşim
<u>Sosyal Çevre</u> Estetik ve Manzara	Hoş olmayan kokular	Alternatif yerleşim
İnsan Sağlığı	Bulaşıcı hastalıklar Yapım sırasında kaza riski Lağım gazı sıkıntısı Doğal gübrenin uygun olmayan kullanımı	Tasarımın koku kontrol teknoloji içermesi Uygun teknolojinin seçimi; çalışma ve gözleme programları, topluluk katılımları ve bakım planları
İnsan Toplulukları	Sızıntıların diğer toplulukları etkilemesi	Bütün potansiyel etkilenmiş toplulukların yeterli danışma ve katılımları

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 50.

2.6.1.2. Alt Projesi Olmayan Başvurular

Başvuru sürecinde fayda sahipleri grup halinde alt proje hazırlayabilirler veya danışmanların hazırladığı bir alt proje içinde yer alabilirler. Bireysel alt proje hazırlayabilirler fakat bu şekil tercih edilen başvuru şekli değildir. Alt proje olmadan başvuru yapabilirler. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' na giderek, Yerel Girişimler Fayda sahibi başvuru formu doldururlar. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' na giderek, eğer danışman tarafından doldurulmamışsa her alt proje için bir tane alt proje başvuru formu doldurulur. Bu gibi durumlarda Proje Koordinasyon Birimi bu başvuruları doğrudan reddetmek yerine bu fayda sahipleri için ne tür bir alt proje üretebileceğini araştırma yoluna gidecektir ⁵⁶.

2.6.1.3. Alt Proje Uygunluk Değerlendirme Kriterleri

Sunulan alt projenin Yerel Girişimler Bileşeninin kriterlerine uygun olup olmadığının kontrolü Tablo 7. Yerel Girişimler Alt Proje Uygunluk Değerlendirme Tablosunda gösterilen kriterlere göre yapılır.

⁵⁶ KARATAŞ, A.g.e., s. 50.

Tablo 7. Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje Uygunluk Değerlendirme Tablosu

☐	GG: Gelir Getirici Alt-Projeler	☐	İE: İstihdam Eğitimi Alt-Projeleri
☐	Gİ:Geçici İstihdam Alt-Projeleri	☐	SH:Sosyal Hizmetler Alt-Projeler

1. Değerlendirme formu hangi bileşen için dolduruluyorsa yukarıda ilgili kutuyu işaretleyiniz.
2. Aşağıdaki başarı kriterlerini sadece yukarıda işaretlediğiniz bileşenle ilgili sütunu takip ederek işaretleyiniz.
3. Uygunluk kriteri, bileşen için geçerli değilse koyu renk kutu ile gösterilmiştir.Sadece içi boş olan kutuları değerlendirip, uygun ise “X” ile işaretleyiniz.
4. Sütunda işaretlediğiniz toplam kutu sayısı, aşağıda “TOPLAM” yazan satıra yazınız.

GG	İE	Gİ	SH	UYGUNLUK KRİTERİ
☐	☐	☐	☐	Alt-projede olması gereken bölümlerde eksik yok
☐	☐	☐	☐	İşçilik giderleri alt-proje toplam maliyetinin en az %70'i
☐	☐	☐	☐	Fayda sahibi başına talep edilen miktar $\leq 1,000$ dolar
☐	☐	☐	☐	Alt-proje için talep edilen miktar $\leq 25,000$ dolar
☐	☐	☐	☐	Alt-proje için talep edilen miktar $\leq 50,000$ dolar
☐	☐	☐	☐	Alt-proje için talep edilen miktar $\leq 100,000$ dolar
☐	☐	☐	☐	Alt-proje hazırlıklarının tamamlama süresi ≤ 6 ay
☐	☐	☐	☐	İşletme giderlerinin destekleme talebi ≤ 2 yıl
☐	☐	☐	☐	Alt-proje süresince verilen ücret, asgari ücretten fazla değil
☐	☐	☐	☐	Çevresel negatif etkisi yok
☐	☐	☐	☐	TOPLAM
5	6	7	4	

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Ankara, Mayıs 2003, s. 85.

2.6.1.4. Alt Proje Başarı Değerlendirme Kriterleri

Alt projenin başarısı Tablo 8. Yerel Girişimler Alt Proje Başarı Değerlendirme Tablosunda gösterilen kriterlere göre ölçülür.

Tablo 8. Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje Başarı Değerlendirme Tablosu

☐	GG: Gelir Getirici Alt-Projeler	☐	İE: İstihdam Eğitimi Alt-Projeleri
☐	Gİ:Geçici İstihdam Alt-Projeleri	☐	SH:Sosyal Hizmetler Alt-Projeler

1. Değerlendirme formu hangi bileşen için dolduruluyorsa yukarıda ilgili kutuyu işaretleyiniz.
2. Aşağıdaki başarı kriterlerini sadece yukarıda işaretlediğiniz bileşenle ilgili sütunu takip ederek işaretleyiniz.
3. Başarı kriteri, bileşen için geçerli değilse koyu renk kutu ile gösterilmiştir.Sadece içi boş olan kutuları değerlendirip, uygun ise “X” ile işaretleyiniz.
4. Sütunda işaretlediğiniz toplam kutu sayısı, aşağıda “TOPLAM” yazan satıra yazınız.

GG	İE	Gİ	SH	BAŞARI KRİTERİ
☐	☒	☒	☒	Fayda sahibi için elde edilecek aylık gelir yeterli
☐	☒	☒	☒	Sürdürülebilir
☐	☐	☐	☐	Ürün/hizmete olan talep miktarı yeterli
☐	☐	☐	☒	Fayda sahibi sayısı çok
☐	☐	☒	☒	Yöre ekonomisine katkısı büyük
☐	☒	☒	☒	Fayda sahiplerinin bilgi/birikimleri yeterli
☐	☐	☒	☐	Danışman kişi/kuruluş çok tecrübeli
☐	☒	☒	☒	Gelir getirme garantisi var
☒	☐	☒	☒	İstihdam garantisi var
☐	☐	☐	☐	Alt-proje yöre için uygun
☐	☐	☐	☐	Fayda sahiplerinin veya başka kaynakların katkısı var
☐	☒	☒	☒	"Elde edilecek yıllık gelir"/"YG 'den talep edilen toplam" oranı büyük
☐	☐	☐	☐	Alt-proje kadın, yaşlı, kimsesiz çocuk, işsiz genç veya engellilerle ilgili
				TOPLAM
12	8	5	6	

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Yerel Girişimler, Ankara, Mayıs 2003, s. 83.

2.6.2. Değerlendirme Süreci

Alt projelerin değerlendirmesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının alt projeye ekledikleri formlar esas alınacaktır. Böylece alt projeler arasında hangilerinin daha önce inceleneceği belirlenecektir. Değerlendirme sürecinde Proje Koordinasyon Birimi, alt projenin sağlıklı bir biçimde değerlendirebilmesi için gerekli bilgilerin alt proje başvurusuna dahil edilip edilmediğini kontrol eder.

Alt proje başvurularında değerlendirmeye engel olacak bir bilginin eksik kalmamış olması, alt proje için talep edilecek miktarın kendisiyle ilgili alt bileşenin finanssal sınırlamalarına uyması, alt projenin çevreye zararı olmaması gerekmektedir.

Bir geçici istihdam alt projesinde esas maliyetin istihdam edilecek fayda sahiplerine verilecek maaşlar olması bekleneceği için, bu tür başvurularda sabit yatırım veya malzeme alımı gibi işçilik dışı giderlerin toplam maliyetin % 30' unu aşmaması gerekmektedir.

Sosyal Hizmetler hariç diğer alt bileşenlerin tamamında alt projelerin altı ay içerisinde hazırlıklarının bitmiş ve faaliyete geçmiş olması beklenmektedir. Yerel Girişimler Bileşeni, çok uzun süre alt yapı çalışmaları gerektirecek, çok yüksek maliyetli alt projeleri desteklememektedir. Sosyal Hizmetler alt bileşeninde ise talep edilen herhangi bir işletme gideri desteğinin en çok iki yıllık olması gerekmektedir. Burada amaç, bu tür alt projelere verilecek Sosyal Riski Azaltma Projesi desteği kesildiği zaman, bu alt projenin sürdürülebilir olduğu ile ilgili olanların önceden, somut biçimde yapılmasını teşvik etmektir⁵⁷.

⁵⁷ ALP, A.g.e., 47.

Fayda sahiplerine geçici istihdam alt projelerinde verilecek maaşların ve istihdam edilebilirlik eğitimlerinde verilmesi öngörülen harçlıkların asgari ücretten az olmaması gerekmektedir. Bu kriter mevcut durumda asgari ücretli bir işte çalışan kişiler için, söz konusu alternatiflerin daha cazip hale gelmesini ve işlerini bırakmalarına sebep olmasını engellemek için uygulamaya konulmuştur⁵⁸.

Bu çalışmanın sonucunda, başvuru sahibine alt proje başvurusunun uygun bulunmadığı kriterler belirtilerek, mümkünse alt projenin kriterlere uygun olacak şekilde revize edilmesi talep edilir. Eksiksiz ve kriterlere uygun alt projeler, Yürütme Kurulu tarafından detaylı bir biçimde incelenir ve başarılı olanlar “desteklenebilir alt proje” olarak seçilir.

Üretilecek ürün veya hizmete olan talep miktarı yeterliyse, fayda sahibi sayısı diğerlerine göre çoksa, alt proje yöre için uygunsa ve yöre ekonomisine katkısı büyükse, fayda sahiplerinin veya başka kaynakların alt projeye katkı payı varsa, alt proje kadın, yaşlı, kimsesiz çocuk, işsiz genç ve engellilerle ilgiliyse bu tür alt projelerin diğerlerine göre daha başarılı olduğu söylenebilir⁵⁹.

Geçerli olduğu alt bileşenlerde alt projelerin sürdürülebilir olması, fayda sahibine yeterli geliri sağlaması, alt projeyi yürütecek uygulayacak olan kişilerin konularında uzman veya deneyimli olması, Sosyal Riski Azaltma Projesinden talep edilen daha küçük bir miktarla daha fazla getiri elde edilebilmesi gibi kriterler de alt projelerin başarısını belirlemede dikkate alınacaktır⁶⁰.

İncelemelerde uygunluk kriterlerini sağlamış bazı alt projelerin bir takım düzeltmelerle daha başarılı olabilme, desteklenebilme potansiyeli varsa başvuru sahibine öneriler iletilecek ve alt projede revizyon istenebilecektir.

⁵⁸ ERDOĞAN, A.g.e., s. 79.

⁵⁹ EMREALP, A.g.e., s. 70.

⁶⁰ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, A.g.e., s. 59.

2.6.3. Uygulama Süreci

Yapılacak veya yapılan veya yapılmış olan uygulamalı projelerin proje amacına ve hedeflerine uygun bir süreç izleyip izlemediğinin kontrol edilmesi ve uygulamadaki aksaklıkların düzeltilmesi, gerekirse projenin gözden geçirilmesi amacını taşıyan araştırmalardır. Bu nedenle büyük önem taşır.

Desteklenebilir alt projelerin uygulama aşamasına geçebilmesi için onaylanması, sözleşme imzalanması ve bunun için de ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve Proje Koordinasyon Birimi tarafından yerinde incelenmesi gerekmektedir⁶¹.

Yöre ziyaretinde fayda sahipleri, danışmanlar ve yerel yönetimdeki yetkililer ile görüşülür. Bu ziyaret sırasında fayda sahiplerinin geliştirilen alt projeden memnuniyeti ve katılımı, alt projenin teknik tasarımı ve gerçekleştirilme olasılığı, bütçesi, ekonomik ve sosyal etkileri, çevresel etkileri, sürdürülebilirliği, danışmanın bilgi ve becerisi değerlendirilir.

Alt proje başvurusunda yapılması öngörülen aktivitelerin, verilmesi planlanan hizmetlerin ve bunlarla ilgili uygulama detaylarının içinde yer aldığı kapsamlı bir sözleşme hazırlanır ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, danışman ve fayda sahipleri tarafından imzalanır. Sözleşmede, fayda sahiplerinin yükümlülükleri, danışmanın yükümlülükleri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının yapması gerekenler açıkça belirtilir.

⁶¹ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, A.g.e., s. 43.

2.6.3.1 Alt Proje İş Planı

Alt projenin yürütülmesi için Sosyal Riski Azaltma Projesi tarafından yapılacak ödemelerde alt proje başvurusunda ve dolayısıyla sözleşmede sırası ile yapılması öngörülen aktiviteler esas alınır. Bu aktivitelerin listelenmesini ve takibini kolaylaştırmak amacıyla Tablo 9’ da gösterilen Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje İş Planı hazırlanmıştır.

Sözleşme imzalandıktan sonraki on gün içinde Proje Koordinasyon Birimi, alt proje için talep edilen miktarın en çok % 40’ ını ilgili Vakfa aktarır. Vakıf bu miktarı alt projeyi yürütecek olan tarafa, fayda sahibi veya danışmana imza karşılığında vererek uygulama sürecini başlatır. Geri kalan ödemeler, sözleşmede bir önceki aşama için belirlenen aktivitelerin tamamlanması ve bunların Vakıf tarafından kontrol edilmesi ön şartıyla yapılır. Her aşama ödemesinin yapılabilmesi için bir önceki aşamanın aktivitelerinin eksiksiz olarak tamamlanmış olması gerekmektedir. Bu aktivitelerle ilgili harcamaların belgeleri her aşamanın sonunda Vakıflara verilmelidir. Vakıf bu belgelerin bir kopyasını, ödemenin fayda sahibi veya danışmana yapıldığını gösteren imzalı belgeyi ve her incelemeden sonra hazırlanan izleme ve değerlendirme görüşünün bir kopyasını Proje Koordinasyon birimine gönderecektir. Proje Koordinasyon Birimi, ancak bu dokümanlar üzerinde gerekli incelemeyi yaptıktan ve sonra onayladıktan sonra Vakfa bir sonraki ödemeyi aktarır. Öngörülen % 40, % 30, % 20 ve % 10’ luk ödeme dilimleri alt projelere göre değişebilecektir. Herhangi bir alt projenin ilk aşama aktivitelerini yapmak için toplam miktarın % 40’ tan biraz daha azı yeterli ise ilk ödeme bu miktarda olacaktır. Aynı şekilde takip edilen ödemelerde öngörülen bu dilimler civarında değişebilecektir. Kısaca, ödeme dilimleri alt proje için çıkartılan maliyetlere göre anlamlı olabilen yerlerden bölünerek ayarlanacaktır. Alt proje başvurusunda alt projede yapılması öngörülen aktivitelere paralel olarak, o aşamada talep edilen destek miktarı belirtilmelidir. Bu ödeme planı sözleşmede de yer almalıdır⁶².

⁶² Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, A.g.e., s. 50.

Danışman, alt projeyi sözleşme ve eklerinde belirtilen maliyetlerde ve şekillerde yürütmek ve uygulamaktan sorumludur. Alt proje ile ilgili bütün kaynakların ve malların saklanması, taşınması ve alt projede kullanılacak iş gücünün iş emniyetinin ve sosyal haklarının sağlanmasından yine danışman sorumlu olacaktır. Proje Koordinasyon Birimi finansmanın sağlanması ve alt projenin izlenmesinden sorumlu olacaktır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ise alt proje aşamalarının yönetimi ve kontrolünden sorumludur.

Alt projeyi yürütecek olan tarafın, alt projenin tamamlanmasını takip eden en az üç aylık sürede sözleşme ile ilgili aktivitelerden doğan sorumluluğu devam eder. Geciken işler için günlük bazda bir ceza miktarı uygulanır. Proje Koordinasyon Birimi sözleşme gereklerinin sözleşmede imzası bulunan fayda sahipleri tarafından yerine getirilmemesi veya maliyet açısından öngörüldüğü gibi yürütülmemesi durumlarında sözleşmeyi tek taraflı olarak feshedebilme hakkına sahiptir ⁶³.

⁶³ ALP, A.g.e., s. 74.

Tablo 9. Yerel Girişimler Bileşeni Alt Proje İş Planı

ALT-PROJE ADI/YERİ:		ALT-BİLEŞEN (GG/İE/Gİ/SH):						
		TALEP EDİLEN MİKTAR:						
İLK ÖDEME (%40) İLE YAPILACAK İŞLER								
İŞİN TANIMI		KAÇINCI AY'DA YAPILACAK?(İşaretleyiniz)						MALİYET
		1	2	3	4	5	6	
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
TOPLAM								
İLK ÖDEME (%30) İLE YAPILACAK İŞLER								
İŞİN TANIMI		KAÇINCI AY'DA YAPILACAK?(İşaretleyiniz)						MALİYET
		1	2	3	4	5	6	
1								
2								
3								
4								
5								
6								
TOPLAM								
İLK ÖDEME (%20+%10) İLE YAPILACAK İŞLER								
İŞİN TANIMI		KAÇINCI AY'DA YAPILACAK?(İşaretleyiniz)						MALİYET
		1	2	3	4	5	6	
1								
2								
3								
4								
5								
6								
TOPLAM								

Kaynak: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003, s. 67

2.6.4. İzleme ve Değerlendirme Süreci

İzleme ve değerlendirme, hem Sosyal Riski Azaltma Projesi hem de Yerel Girişimler için çok temel bir fonksiyondur. Bu fonksiyonun projenin her aşamasında etkili biçimde yerine getirilmesi, daha iyi alt projelerin desteklenebilmesi ve bu desteklerin gerçek hedef kitleye ulaştırılabilmesi adına büyük önem taşımaktadır.

Alt proje tamamlandıktan sonraki ziyaretlerin “geçici istihdam bileşeni” hariç diğerleri için yapılması öngörülmektedir. Ziyaretlerde gelir getirici alt projelerde sağlanan aylık gelir, her üç ayda bir araştırılıp belirtilecektir. Alt proje eğitim veya sosyal hizmetlerle ilgili ise, bu tamamlandıktan sonra hangi fayda sahiplerinin ne tür faaliyetlerle gelir elde edebildiklerinin ve bunlardan elde edilen toplam miktarın belirlenmesi önemli olacaktır. Bu tür bir maddi kazanç bir çok eğitim veya sosyal hizmetler alt projesinde söz konusu olamamaktadır. Böyle durumlarda sosyal hizmetler alt projeleri iki yıl boyunca izlenecek ve bu alt projenin sonuçlarından faydalana kişilerin sayısı Proje Koordinasyon Birimine belirtilecektir⁶⁴.

2.7. Yerel Girişimler Alt Proje Hazırlama Formatı

Fayda sahiplerine ve danışmanlara, alt proje hazırlarken yardımcı olması amacıyla bir Yerel Girişimler Alt Proje Hazırlama Formatı oluşturulmuştur. Başvuruların eksik kabul edilmemesi ve değerlendirme sürecinin uzamaması amacı ile aşağıda açıklamaları yapılan bölümlerin hazırlanarak alt projelerin içinde yer alması gerekmektedir⁶⁵.

⁶⁴ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, A.g.e., s. 54.

⁶⁵ www.sydtf.basbakanlik.gov.tr, 03.04.2004

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Adı ve Konusu

Ad ve konunun açık biçimde yazılması gerekmektedir. Bu bölümde alt projenin yerel girişimlerin dört bileşeninden hangisi ile ilgili olduğu belirtilmelidir.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Uygulama Yeri

Uygulama yerinin tam ve açık adresi yazılmalıdır. Bu izleme ve değerlendirme aşamasında yetkililere kolaylık sağlayacaktır.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Amacı ve Gerekçesi

Fayda sahiplerine neler kazandırılacağı ve yöreye nasıl etkilerinin olacağı kısaca sıralanmalıdır. Bu bölümde alt projenin kapsamında kaç fayda sahibinin olacağı da yazılmalıdır.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Ürün Çeşitleri ve Miktarı

Gelir getirici alt projelerde üretilecek mal veya hizmetin çeşitleri ve miktarları belirtilmelidir. Bu bölüm diğer üç bileşendeki başvurular için geçerli değildir.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Uygulama Aşamaları

Alt projenin hangi aşamalarda gerçekleştirileceği ve bu aşamaların her birinin ne kadar süreceği belirtilmelidir.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Gelir Gider Analizi

Her dört bileşen için maliyet analizi sabit giderleri ve işletme giderlerini de içerecek şekilde yapılmalıdır. Bu bölümde talep edilen toplam miktar ve eğer varsa başvuru sahiplerinin veya diğer kaynakların katkı payı da belirtilmelidir. Gelir getirici alt projeler dışındaki üç bileşen için gelir kısmının analizi gerekmemektedir. Gelir analizinde, alt projenin gelir getirmeye başlayacağı süre ve kâra geçiş zamanı ile ilgili bilgiler de bulunmalıdır. Buna bağlı olarak alınan kredinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' na geri ödenmesi ile ilgili plan da sunulmalıdır⁶⁶.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Sürdürülebilirliğine Ait Değerlendirmeler

Bu bölümde gelir getirici alt projelerin ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ile ilgili alt projelerin belirli bir süre sonra herhangi bir destek olmadan kendini devam ettirebileceği ile ilgili somut veriler bulunmalıdır. Eğitim ile ilgili alt projelerde ise, fayda sahiplerinin eğitim sonrasındaki istihdamı veya edinecekleri gelir getirici becerilerin yöresel pazarda talep gördüğü ile ilgili verilerin olması gerekmektedir⁶⁷.

- Yerel Girişimler Alt Projesinin Ekleri

Alt projeyi yürütecek danışman kişi veya kuruluşların özgeçmişleri ve fayda sahiplerinin isim listesi başvuru dosyasına eklenmelidir. Alt proje hazırlama aşamasında fayda sahipleri belirlenmemişse Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı' nın yardımı ile bu kişiler belirlenebilir. Sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ile ilgili projelerde bu listenin eklenmesi zorunlu değildir.

⁶⁶ Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, A.g.e., s. 59.

⁶⁷ KARATAŞ, A.g.e., s. 49.

BÖLÜM 3

ULUSAL YOKSULLUKLA MÜCADELE PROGRAMLARI ve YEREL GİRİŞİM PROJELERİNDE STK' LARIN İŞLEVLERİ

3.1. Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Programlar

Yoksulluğun Ortadan kaldırılmasına yönelik programlarda aşağıda savunulan öncelikli alanlar daha ayrıntılı bir şekilde hazırlanıp ve geliştirildiğinde kalıcı çözümler üretecek programların temelini meydana getirecektir ⁶⁸:

- Ülkelerin kendilerine ait yoksullar lehine entegre ulusal politikaların hazırlanmasını etkileme ve ulusal ve yerel düzeylerde yoksulları de kapsayan demokratik katılım süreçlerini dizayn etmek için, hükümetlerin kapasitelerinin artırılması da dahil olmak üzere, politikaların hazırlanması ve uygulanması;
- Yoksulluktan kurtulmanın bir insan hakkı, global bir ahlaki zorunluluk ve devletlerin sorumluluğu olduğu konusu üzerinde önemle duran bilgi ve desteğin sağlanması;
- Aşırı yoksulluğun analiz edilmesine katkıda bulunan ve yoksulluğun ortadan kaldırılması yolunda gerçekleştirilen ilerlemeyi izleyen politikalara yönelik araştırmalar;
- Borç indirim ve kolaylıkları çerçevesinde Birleşmiş Milletler sisteminin ve uluslararası mali kurumların gereklerine cevap verecek bir yapıyı oluşturmak için devlet kurumlarına ve hükümete yardım etmek amacıyla iç çatışmalara ve doğal afetlere maruz kalan veya bunlardan kurtulan yoksul ülkeler başta olmak üzere kapasite artırımı ile ilgili faaliyetler;

⁶⁸ Anıl ÇEÇEN, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995, s. 52.

- Bu stratejinin amaçları ile alakalı olan, üye devletlerin öncelikleri arasında yer alan, yenilik ve icatlara açık olan ve ortaya konan sonuçların politik yansımalara dönüştürülebildiği spesifik alanlarla ilgili saha projelerinin uygulanması.

3.2. Ulusal Yoksullukla Mücadele Programlarının Geliştirilmesi

Daha fazla kaynakla, daha dikkatli bir şekilde ve daha güçlü bir taahhüt ile yoksulluğa karşı yeni bir global stratejinin ortaya konulmasına gereksinim vardır. 1995 yılındaki Sosyal Kalkınma İçin Dünya Zirvesi'nde yapılan taahhütlere dayanarak gelişmekte olan ülkeler yoksulluğa karşı orijinal kampanyalar başlatmak için cesaretlendirildiler. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik güçlü global hedefler olmasına rağmen bağışta bulunan veya kredi veren ülkeler yardımları azaltmakta ve yoksulluğun devam etmesine sebep olan şeyler üzerinde durmakta başarısız kalmaktadırlar. Ulusal politikaların oluşturulmasına ve kurumlara daha fazla yer verip sayısız küçük ölçekli projeye daha az yer ayırarak daha iyi bir yardımın sağlanması zorunluluğu vardır. Yoksulluğun azaltılması hedefini gerçekleştirmede etkin bir yönetim sistemi ortaya koymaları için yoksulluğun azaltılması taahhüdünde bulunan ülkelere daha fazla yardımda bulunmak gereklidir. Etkin yönetim ulusal nitelikteki yoksullukla mücadele çabaları ile yoksulluğun azaltılması arasındaki kayıp bağlantıdır. Birçok ülke için yönetimin iyileştirilmesi dış yardım için gereklidir; ancak, mevcut ekonomik koşulların en üstünde empoze edilen yoksullukla alakalı yeni bir koşul değildir⁶⁹.

Ülkelerin üçte birden fazlasının yoksullukla ilgili kendi görüş ve tahminleri vardır ve üçte ikiden daha fazlası yoksulluğun azaltılması için bir plana sahiptir. Ancak üçte birden daha azı aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmak veya genel olarak yoksulluğu önemli ölçüde azaltmak yönünde hedefler belirlemişlerdir. Bu ciddi bir eksikliktir. Dahası yoksullukla ilgili hedefler parasal tedbirlere dayanırken çok sayıda kalkınma uzmanı yoksulluğun sadece gelirle alakalı bir şey olmadığı, çok

⁶⁹ Peter DICKEN, Global Shift: Transforming the World Economy, Poul Chapman Publishing Ltd., New York, 1998, s. 78.

boyutlu olduğu görüşünde hemfikirdirler. Bu nedenle ülkeler yetersiz ve kötü beslenmeyi azaltma, okur yazarlığın ve ortalama ömür uzunluğunun artırılması gibi açık ve belirli insani yoksulluk hedeflerini yoksulluk programlarına dahil etmelidirler. Bir diğer eksiklik şudur: bir çok yoksullukla mücadele planı belli-belirsiz formüle edilen stratejilerin ötesine geçmemektedir. Yalnızca azınlıkta kalan bazı ülkeler açık ve belirli hedeflere, uygun ve yeterli bütçe olanaklarına ve verimli çalışan örgütlere sahip olan gerçek eylem planına sahiptirler⁷⁰.

Yoksullukla mücadele programları ulusal faaliyetlerin yoksulluk üzerinde odaklanmasına ve koordine edilmesine yardım eder ve destek sağlar. Ancak bu planların etkili olabilmesi için yoksulları hedefleyen bir kaç projenin ötesinde kapsamlı olmaları zorunludur. Yeterli fona ve kamu birimleri ya da etkili komitelerin koordinasyonuna gereksinimleri vardır. Daha da önemlisi bağışta bulunanlar tarafından değil, ulusal düzeyde sahiplenilmeli ve oluşturulmalıdır⁷¹.

Plana sahip olmayan bazı ülkeler yoksulluğun azaltılmasında çok başarılı olurlarken bunlar istisna teşkil etmektedirler. Plan ve ulusal taahhüdün açık bir ispatı ve ilgili görev için kaynakların açıkça tahsis edilmesinin bir delilidir. Bunun yanı sıra değişim için gerekli koşulların oluşturulması anlamına gelir.

Yoksulluk programlarının çoğunun temel problemi birçok müdahale ile sınırlandırılmak suretiyle çok dar olmalarıdır. Bunun bir nedeni, önemli bir ulusal buhran, mali kriz, uzun süren durgunluk, dış şartlara uyum süresince bir sosyal güvenlik ağı olarak oluşturulmalarıdır. Ancak makro-ekonomik ve ulusal yönetim politikaları hedefe yönelik müdahaleler kadar yoksulluk üzerinde etkiye sahiptirler. Bu politikaların yoksulların lehine oluşturulmasını sağlaması yoksullukla mücadele planlarının en önemli unsurunu oluşturmalarıdır. Bir çok yoksullukla mücadele programlarının düzensiz olmasının nedenlerinden biri yurtdışı kaynaklı bağışta bulunan kesimlerin çoğunlukla bireysel projelere fon sağlamaları ve fonların uygun

⁷⁰ ERDOĞAN, A.g.e., s. 97.

⁷¹ DICKEN, A.g.e., s. 57.

kamusal kanallar yoluyla tahsis edilmemesidir. Ulusal kontrol ve koordinasyon bir tarafa itilmektedir. Yoksulluk programlarını idare etmek için devletlerin uzun dönemli kapasitelerini artırma gereği ihmal edilmektedir⁷².

Ulusal programların çoğu, hükümetin dışında yer almak yerine hükümet içinde yer aldıklarından dolayı, iyi bir yönetim yapısından mahrumdur. Çok boyutlu bir problem olarak yoksulluğun bakanlıkları ve diğer birimleri ilgilendiren çok sektörlü bir yaklaşımla ele alınması gereklidir. Ancak programların çoğu, genellikle diğer bakanlıklar üzerinde yetki sahibi olmayan sosyal işlerden sorumlu bir bakanlığa yoksullukla mücadele sorumluluğu vermektedir. Bu problemi çözmesi için merkezi bir koordinasyon komitesinin oluşturulması halinde görevini yapması için nadiren yeterli güce sahip olmaktadır⁷³.

Bir çok devlet yoksullukla ilgili olan ve olmayan faaliyetler birbirinden ayrılmadığı için yoksullukla mücadeleye ayrılan fonların matrahını bildirmekte zorluklar ile karşılaşmaktadır. Sıklıkla sosyal harcamalar ile yoksullukla alakalı harcamaları birbirine karıştırmaktadırlar. Bununla birlikte kamu harcamalarının çoğu orantısız bir şekilde yoksulların yararına olmaları halinde yoksullar lehine giderler olarak düşünülebilir. Bu koşullar altında daha iyi bir finansal hesap vermek ve kamu birimlerinin ve bakanların kendilerine ait yoksulluğa odaklı programlarının finanse edilmesi bakımından fon kullanmalarına izin vermek için özel bir yoksulluğun azaltılması fonu oluşturulması iyi olacaktır⁷⁴.

⁷² Robert COX, *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, New York, 1995, s. 110.

⁷³ ALP, A.g.e., s. 37.

⁷⁴ COX, A.g.e., s. 101.

3.3. Yoksulluğu Ortadan Kaldırmaya Yönelik Politikaların İnsani ve Kültürel Boyutu

Geleneksel yoksulluk anlayışı mali ölçütlerden (günde bir ABD Doları'ndan daha az) daha fazla insan-merkezli tanımlara (beşeri yeteneklerdeki yetersizlikler, güçsüzlük, savunmasız bir konumda olmak, itibarlı olmamak, v.b.) doğru oldukça genişlemiş olsa da bu geniş tanım ve anlayış politikalara nadiren yansımaktadır. Yoksulluğun ve yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik politikaların özellikle kültürel boyutu mevcut tartışmalarda yer almamaktadır ⁷⁵.

Gelişmekte olan ülkeler tarafından katılım ve uygulanacak politikaların sahipliğinin önemi resmen tanınsa da kalkınma ve yoksulluğun azaltılması gündemi hala büyük ölçüde yardımda bulunanlar tarafından meydana getirilen risklerle doludur. Ülkelerin kendileri tarafından hazırlanan projelerle yoksulluğun azaltılması ile borç indirim ve kolaylıkları arasında bağlantı oluşturma sürecinin doğru yönde atılan bir adım olduğu doğrudur. Bununla bağlantılı olarak ortak politikalar ile stratejiler konusunda önemli çok taraflı ve iki taraflı kalkınma kurumları arasında yakınlaşmanın artırılması da bir çok bakımdan iyi bir şeydir. Ancak yoksulluğu azaltıcı bu projelerin getirdiği yaklaşımın başarısı yoksulluğun azaltılmasına yönelik güçlü bir siyasi iradenin var olmasına, ülkenin yaklaşıma samimi bir şekilde sahip çıkmasına ve toplumdaki tüm aktörlerin katılımının sağlanmasına bağlıdır. Örneğin ST ortağı olarak güçlü bir pozisyonda bulunmak suretiyle, UNESCO, yoksulluğun azaltılmasına yönelik politik çerçevenin hazırlanması ve müzakere edilmesi için ulusal kapasite içinde ST' nin gerçekçi bir şekilde temsil edilmesini sağlamaya katkıda bulunmaktadır ⁷⁶.

⁷⁵ Noam CHOMSKY, *World Orders: Old and New*, Pluto Pres, London, 1994, s. 47.

⁷⁶ Rafael BAYLOSİS, *Sivil Toplum Örgütleri Kalkınmanın İşbirlikçileri mi, Yeni Sömürgeciliğin Araçları mı?*, Çev: Işık ERGÜDEN, Demokrasi Kitaplığı Wald Yayınları, İstanbul, 2001, s. 39.

Uluslararası toplum tarafından aşırı yoksulluk ile toplumun marjinal kalmış ve dışlanmış grupları konusunda odaklanılan noktalar yalnızca doğrudan doğruya konu ile ilgilenmesini gerektirmemektedir; bunun yanı sıra, bu aşırı yoksulluk olayının global sistemin bir parçası olan ve öyle kalmaya devam etmesini sağlayan koşulları değiştirebilmek için tamamlayıcı bazı araştırmaların, yapılmasını, politikaların hazırlanmasını, izlenmesini ve desteklenmesini de gerektirir. Çeşitli öncü çalışmalarla yoksullarla birlikte ve onların lehine, yoksulluğu azaltma yönünde yürütülen faaliyetlere doğrudan katkıda bulunmak için çabalar sürdürülürken uluslararası kuruluşlar, bir bütün olarak toplumun dinamizmini de akılda tutarak, sonuçlar üzerinde çalışırken nedenlerin ortadan kaldırılmasına yardım etmek için, daha geniş bir düzeyde, güçlü bir kapasiteye ulaşmak zorundadır. Bu, yoksulluğun sosyo-ekonomik maliyetlerine (çevre kirliliği, cehalet, eşitsizlikler, gerilim ve çatışmalar) dikkatleri çekmek suretiyle entellektüel ve etik bir organizasyonun bu alanda en iyi katma değeri üreteceği yerdir ⁷⁷.

3.4. Global Bir Tehdit Olan Yoksullukla Mücadele Stratejileri

3.4.1. Disiplinler Arası ve Sektörel İşbirliğine Dayalı Eylemlere Yönelik Gereksinim

Yoksulluk bütün boyutları hesaba katılmaksızın başarılı ve etkin bir şekilde ortadan kaldırılamaz. Yoksulluğun kapsamlı bir tanımı ekonomik boyutlarının yanı sıra insani boyutlarını da içermelidir. Entegre ve sektörler arası yaklaşımlara ihtiyaç duyan bir stratejiye dayanmalıdır ⁷⁸.

3.4.2. Ortaklık ve İşbirliğinin Geliştirilmesi

Ortaya çıkan tehdit ile yapılması gereken görevlerin büyüklüğü dikkate alındığında hiç bir örgütün başarılı olması veya tek başına sürekli katkıda bulunması mümkün değildir. Bu nedenle UNESCO, diğer Birleşmiş Milletler kurumlarının yanı sıra, çok ya da iki taraflı kurumlarla yakın bir işbirliği içinde çalışmaya ve 2015

⁷⁷ Münici KAPANİ, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 16.

⁷⁸ İbrahim KABOĞLU, Özgürlükler Hukuku, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 89.

yılına kadar aşırı yoksulluğu halletme amacını gerçekleştirmek hususunda işbirliğine dayalı çabaları güçlendirmeye kararlıdır. Bu bölgesel örgütler, hükümet dışı örgütler, STK' lar ve özellikle yoksul ve marjinal grupların örgütleriyle işbirliği ve ortak eylemlerde bulunmayı içerecektir. Kendi yetki alanı içerisinde kalan STK' lar ile imtiyazlı ilişkileri dikkate alındığında UNESCO, mevcut müzakere ve tartışmalardan büyük ölçüde dışlanan özellikle dezavantajlı gruplar ile bu grupları temsil eden örgütler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin yoksul vatandaşları; ve UNESCO'nun ana faaliyet alanlarında yoksulluğun hafifletilmesini amaçlayan eylemlerde yer alan aktörler arasında anlayışı geliştirmeye ve işbirliğini teşvik etmeye yardım etmede aktif bir rol oynayacak bir konumdadır. Bu UNESCO'nun hükümetler, ulusal komisyonlar ve ST aktörleri ile gerçekleştirdiği düzenli temasları ve bunlara yaptığı yardımları uyumlu bir hale getirecek ve güçlendirecektir ⁷⁹.

3.4.3. Yoksulluk Konusunda Haklara Dayalı Bir Yaklaşımın İşlerlik Kazandırılması

Yoksulluğun ortadan kaldırılmasında ve kalkınmaya yönelik yaklaşımlar iktisadi, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi hakların bölünemezliği üzerinde önemle durmalıdır. Yoksulluktan uzak kalma özgürlüğü, kişilerin seslerini duyurma özgürlüğü ile katılım hakkına sahip olmaktan ayrı tutulamaz. Katılım kalkınmayı yukarıdan aşağıya ve arz-yönlü olmaktan daha ziyade daha fazla talep-yönlü ve aşağıdan yukarıya doğru bir hale getirir. Etkin bir katılım için yoksul insanların kapasitelerinin artırılması ve iyi yönetim ile insan haklarına saygının tesis edilmesi kalkınma hakkının vazgeçilmez unsurlarını meydana getirir. İnsanları politikaların formüle edilmesinde merkezi bir yere yerleştiren ve hükümetler ile uluslararası toplumu haklar ve insanların ihtiyaçları karşısında hesap verme sorumluluğu sahibi konumuna getiren kalkınma konusunda haklara dayalı yaklaşım temel sosyal hizmetlerin sunumunu da artıracaktır ⁸⁰.

⁷⁹ Anthony GIDDENS, Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi, Çev: Mehmet ÖZAY, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 94.

⁸⁰ David HELD, Democracy and the Global Order: From The Modern State to Cosmopolitan Governance, Polity and Stanford Universty Pres, London, 1995, s. 69.

Haklar ve yoksulluk arasındaki geniş ve muhtelif bağlantıların tespit edilmesinin teşvik edilmesi; uluslararası düzeyde tüm haklarla ilgili yasal politikalar ve gerçek durum konusundaki bilgilerin yayılması, araştırmaların yapılması ve bu konuda diyalogların geliştirilmesi; ulusal ve yerel düzeylerde elverişli bir ortamın oluşturulmasına katkıda bulunulması; mevcut politika ve uygulamalar konusunda ulusal düzeyde iyileştirmelerin yapılması ve destek ve bilgi sağlamak yoluyla kendi haklarının farkına varmalarını sağlamak için, özellikle yoksullara ait olanaklar sunmak gerekmektedir⁸¹.

3.4.4. Yoksulluğun Maliyetinin Belirlenmesi

Yoksulluk sadece yoksulların izzet ve şerefini ortadan kaldırmaz, bütün insanlığın şeref ve itibarına hanel getirir. Eşi benzeri görülmemiş bir bolluk çağında hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde refah ve eziyet verici bir yoksulluğun birlikte görülmesi, kamu ve özel kurumların iktisadi büyümenin yararlarını bu faydalardan doğrudan doğruya yararlanamayanlara dağıtma konusunda başarısız olduklarının bir göstergesidir. Dahası, yoksulluğun azaltılması global bir kamusal mal olarak da görülebilir: yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizliğin birlikte görülmesi dünyanın her tarafında sosyal problemlere (güvenliğin olmaması) insan haklarının ve insanların izzet ve şereflerinin ihlal edilmesine (ör. göç trafiği), halk sağlığı ile ilgili problemlere (yoksul ve marjinal kesimlere yeterli düzeyde sıhhi bir çevre sağlanamadığından dolayı bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşması), çevre problemlerine (çevrenin kirlenmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir olmayan bir şekilde tüketilmesi) ve politik istikrarsızlık ile gerilim ve şiddete yol açmaktadır⁸².

Yoksulluğun temel nedenlerinin, yoksulluğa katkıda bulunan faktörlerin ve yoksulluğun bir bütün olarak toplum üzerindeki etkilerinin anlaşılması; insan haklarına saygının daha da artırılması ile yoksulluğun azaltılması konularına kendilerini adayan çok taraflı kurumlar ve Hükümet Dışı Örgütler ile etkin bir

⁸¹ GIDDENS, A. g.e., s. 100.

⁸² John KEANE, Şiddetin Uzun Yüzyılı, Çev: Bülent PEKER, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s. 60.

işbirliği ve ortaklığın geliştirilmesi; halkın kararlılığını ve uyanıklığını artırmak için yoksulluk ile ilgili konuların yapıcı bir şekilde medyada yer alması hususunda medya ile yakın bir işbirliği içinde çalışılması; bilgi açığına karşılık vermek, kavramların derinlemesine anlaşılmasını sağlamak, kalkınma ile ilgili ana görüşleri sarsmak ve kamuoyunun meseleyi tartışmasını temin etmek için global araştırma gündeminin etkilenmesi; ortaya konulan bulguların eğitim ve öğretim programlarına entegre edilmesi gerekmektedir⁸³.

3.4.5. Sosyal Bütünleşmenin Arttırılması

Bir çok toplumda, yoksulların marjinalleşmesi, genellikle, cins, sosyal sınıf, yaş, ırk, etnik köken veya din ile tanımlanan etnik, sosyal, kültürel veya diğer grup ve kategorilerin üyeleri olmaları ile bağlantılıdır. Bu kategorilere karşı yapılan ayrımcılık yapısal engeller meydana getirir ve yoksulların yoksulluktan kurtulmalarına imkan verecek bir geçim düzeyine ulaşma fırsatını ortadan kaldırır⁸⁴.

Bunun çözümü için yoksulluğun bir çok boyutuna, kentlerdeki yoksullar, kırsal alanlardaki yoksullar, bölgelerarası ve uluslararası göçler gibi cevap veren sosyal kalkınma politika ve stratejilerinin demokratik bir çerçevede hazırlanmasının teşvik edilmesi; yoksulluk ile ayrımcılık arasındaki bağlantının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunulması; yoksulların ve yoksulluk sınırında olanların kültürel açıdan duyarlı anti-yoksulluk programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesine ve ulusal ve yerel düzeyde bu programların etkilerinin değerlendirilmesine ve gözlenmesine tam olarak ve samimi olarak katılmalarının teşvik edilmesi gerekmektedir⁸⁵.

⁸³ James PETRAS, Toplumsal Hareketler: Küreselleşme ve Direniş, Çev: Cevdet AŞKIN, Adonis Reklam ve Yayıncılık Hizmetleri, İstanbul, 2002, s. 134.

⁸⁴ KEANE, A.g.e., s. 74.

⁸⁵ E. Fuat KEYMAN, Türkiye ve Radikal Demokrasi: Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 52.

3.4.6. Eğitim ve Öğretim Yoluyla Kişilerin Güçlendirilmesi

Yoksulluğa karşı mücadelede atılması gereken en önemli adımlardan biri eğitim ve öğretim yoluyla kişilerin ve özellikle kadınların güçlendirilmesidir. Yaşam kalitesini ve gelirlerini artırmak için gerekli olan bilgi ve becerilerle donatılmaları ve böylece kalkınma sürecine aktif bir şekilde katılmaları için kişilerin kapasitelerinin artırılması amaçlanmalıdır.

Bu eylem aşağıda yer alan başlıklar çerçevesinde yerine getirilebilir ⁸⁶:

- Herkesin, bir insan hakkı olarak, temel eğitime erişiminin teşvik edilmesi; dışlanan ve savunmasız durumda olan gruplara (kadın ve gençler; okula gitmemiş çocuk, genç ve yetişkinler; azınlıklar, sokak çocukları v.b.) erişmek için resmi olmayan ve informel eğitim ile, iş ve istihdama yönelik becerilerin kazanılması üzerinde önemle duran alternatif eğitim stratejilerinin geliştirilmesi;
- Su ve enerji konusuna önem vermek suretiyle modern ve geleneksel bilgi sistemleri arasında bağlantı oluşturarak doğal kaynakların sürdürülebilir çerçevede kullanımı ve yönetimine yönelik bilgi ve becerilerin geliştirilmesi; bilim, kalkınma bilimi ve teknoloji eğitiminin halkın benimseyeceği bir şekilde sokulması;
- Gelirlerin artırılması ve istihdam yaratılması (el sanatları ile alakalı işler, kültür turizmi, çevre turizmi v.b.) için beceri ve insan kaynaklarının geliştirilmesi;
- Kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması alanlarındaki bilgi, beceri ve tecrübelerin toplanma merkezi olarak topluluk düzeyinde radyo ve multi-medya merkezlerinin geliştirilmesi; yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda gazetecilerin ve medya personelinin hassas olmasının sağlanması;

⁸⁶ Server TANİLLİ, İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?, Adam Yayınları, İstanbul, 2000, s. 45.

- Yoksullukla mücadelede eğitimin rolüne dikkatleri çeken en iyi uygulamalar konusundaki bilgilerin yayılması ve araştırmalar yoluyla halkın konuya ilgisinin (özellikle sosyal bilimciler, politikacılar ve uygulamacılar arasında) artırılması; insan hakları konusundaki eğitimin geliştirilmesi,

3.4.7. Yoksulluğun Azaltılması ve Kalkınma Açısından Bilim ve Teknoloji

Dünya nüfusunun üçte ikisi kırsal alanlarda yaşamakta ve bu nüfusun geçimleri küçük çiftçiliğe, çiftçiliğe ve çiftlik dışındaki faaliyetlere bağlı bulunmaktadır. Şehirlerdeki yığılma ve hızlı kentleşme kısmen kırsal alandaki yoksulluğa ve savunmasız ve zayıf bir konumda kalmaya bağlı olarak- dünyanın her tarafında kasaba ve kentlerdeki yoksulluğu artırmaktadır. Teknoloji, araç-gereç ve bilginin icadı ve yayılması kırsal ve kentsel alanlardaki kalkınma ve yoksulluğun azaltılması ile ilgili problemlerin çözülmesi için muazzam bir potansiyeli ortaya çıkartmaktadır. Kırsal kesimde, çiftlik dışında elde edilen gelirlerin ve küçük ölçekli işletmelerin yanı sıra tarım kesimindeki verimliliğin artmasına katkıda bulunulabilir. Ancak bu kesimde önemli riskler bulunmaktadır. Kırsal kesimde bulunan küçük ölçekli işletmelere yönelik teknolojik yenilikler çevre üzerinde olumsuz etkiler, kirlilik, doğal kaynakların hızla tüketilmesi gibi etkenleri ortaya çıkarabilir ve kırsal kesimdeki gelir dağılımı adaletsizliği ile yoksulluğun azaltılmasında belirsizliklere yol açabilir. Mesela, genetik olarak değiştirilmiş yiyeceklerle ilgili son araştırmalar, daha önceki “yeşil devrim” gibi, mahsulde önemli artışlara yol açabilir; ancak, ahlaki, çevre ile ilgili, sağlık ve toprak konusunda önemli endişe ve belirsizlikleri de gündeme getirmektedir ⁸⁷.

Yoksulluğun azaltılması ve kırsal ve kentsel alanlarda geçim düzeyinin iyileştirilmesine doğrudan katkı sağlamak amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya doğal kaynakların (su, yeryüzü, enerji, okyanuslar v.b.) sürdürülebilir bir çerçevede kullanılması ve yönetilmesi, doğal felaketlerin önlenmesi ve zararların hafifletilmesi,

⁸⁷ KEYMAN, A.g.e., s. 62.

kırılgan ada ve kıyı şeridindeki eko-sistemlerin korunması, çölleşme ile mücadele edilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik eylemlerin teşvik edilmesi; bilim ve teknolojiye yönelik eğitimin, çevreye duyarlı teknolojilerin ve kırsal ve kentsel alanlardaki yoksulların ihtiyaçları ile alakalı olarak yerli ve yerel bilgi kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi; teknolojik yenilik ve icatların transferinin yayılmasının ve bu alanda yapılacak uygulamaya yönelik araştırmaların teşvik edilmesi; bilim ve teknolojinin belirli alanlarındaki (örneğin, biyoteknoloji) ilerlemelerin ortaya koyduğu potansiyel risk ve avantajlar hususunda daha fazla bilgi sunan ve daha dengeli global tartışmaların yapılması gibi eylemler bu soruna çözüm getirebilir ⁸⁸.

3.4.8. Etki ve Sonuçların Değerlendirilmesi ve Gözlemlenmesi

Ülkelerin, yoksullukla mücadelede gerçekleştirdikleri ilerlemelerin değerlendirilmesi için kapsamlı, ancak işleyen bir gözleme sistemini oluşturmaya ihtiyaçları vardır. Aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik hedefler ile genel yoksulluğu önemli ölçüde azaltmaya yönelik hedefler bu sisteme rehberlik edecektir. İnsani yoksulluğa karşı mücadeledeki ilerlemenin izlenmesi onun ana unsuru olacaktır ⁸⁹.

Geleneksel araştırmalar yoksulluğun nedenlerini aydınlatmaz veya politikalarla ilgili yeterli düzeyde bilgi temin etmezler. Bu nedenle büyük gelir ve harcama araştırmaları, insani yoksulluk ile katılımcı değerlendirmelere odaklanan gözleme araştırmaları ile desteklenmelidir ⁹⁰.

Yoksulluk ve dışlamanın doğası ve dinamikleri ile ilgili olarak, hükümetlerin ve toplumların anlayışlarının geliştirilmesi ve çalışmalarının kapsamının genişletilmesi için temel toplantılardaki analiz ve araştırma verilerinin sonuçlarını

⁸⁸ TANILLI, A.g.e., s. 54.

⁸⁹ H. Odera ORUKA, Yasal Terörizm ve İnsan Hakları: Silinen Yüzler Karşısında Terör, Çev: Cemal GÜZEL, Ayraç Yayınları, Ankara, 2002, s. 112.

⁹⁰ İlhan TEKELİ ve Selim İLKİN, Türkiye ve Avrupa Birliği 3: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa' ya Türkiye' nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 9.

bildirmek için yerel ve bölgesel kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi gereklidir; araştırma kapasitelerini artıracak araçlara erişimlerini ve karşılıklı olarak ilgi duydukları alanlarda birbirlerini etkilemelerine olanak tanıyarak ve politikacılarla iletişim kurmaya çalışarak gelişmekte olan ülkelerdeki kurumlara teknik yardım sağlanması ve ihtiyaçlarının belirlenmesi bu konuda atılan önemli bir adım olacaktır ⁹¹.

Yoksulluğu gözleme sistemlerinin genel olarak zayıf olan tarafı yoksullukla mücadele politika ve programları ile ilgili değerlendirme sağlamak için dizayn edilemezler. Bu nedenle hangi politikanın işe yaradığı ve hangisinin yaramadığı konusunda çok az sistematik değerlendirme söz konusudur.

Değerlendirme ve ilerleme göstergelerinin geliştirilmesi; farklı ulusal (ve uluslararası) kaynakları içine alan bir veritabanı oluşturmak için bakanlıklarla ve istatistik kurumları ile birlikte çalışılması; yoksullar ile dışlananların ve yoksulluk/dışlanma ile eğitim, bilim ve kültür arasındaki ilişkinin daha iyi bir şekilde tespit edilmesi; daha ileri düzeydeki araştırmalar için gerekli olan politik bilgileri belirleyerek planlama ve karar alma açısından yoksulluk ve dışlanma ile alakalı bilgilerin kullanımının ve yayılmasının teşvik edilmesi gerekmektedir ⁹².

3.5. Yoksullukla Mücadelede Yerel Girişim Projeleri ve STK

Ekonomik büyümenin dengeli olabilmesi ya da sosyal sorunları çözerek büyümenin gerçekleştirilebilmesi için sosyal politikalara ihtiyaç vardır. İşte o zaman ekonomik ve sosyal gelişme, kültürel gelişmede dahil bir bütünlük içine girmekte ve ekonomik üretim artışı sosyal refah artışına dönüşmektedir ⁹³.

⁹¹ İsmail TÜRK, Maliye Politikası: Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997, s. 137.

⁹² Timur TAMER, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996, s. 97.

⁹³ KEYMAN, A.g.e., s. 57.

Yoksulları koruyucu sosyal politikalar olarak, tüketicinin korunması, toprak reformu, kooperatifçiliğin desteklenmesi, yoksullukla savaşım, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, toplu konut uygulamaları, personel reformu, tekelci çok uluslu şirketlerin ekonomik güçlerinin dengelenmesi, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi, servetin geniş kitlelere yaygınlaştırılması, vergi reformu, tarım reformu, eğitim, sağlık, kentleşme, konut ve çevre politikası, kırsal yerleşme politikaları gibi daha geniş kapsamlı, ve makro ölçekli sosyal politikalar ya da toplum politikaları önem kazanmaktadır ⁹⁴.

Devlet, gruplar arasındaki eşitsizliği önlemek için sosyal politikalarını uygularken çeşitli yöntemlerden yararlanmakta olup bunlardan biri kurumsal düzenlemelerdir. Sosyal güvenlik sistemi aslında yoksulluğu ve insanların maddi yönden geleceklerinden emin olamama korkusunu önleyici bir kurumlaşma olup, çağdaş sosyal politikanın da en önemli konusunu oluşturmaktadır ⁹⁵.

Sosyal yardımlar çağdaş devletin, yoksul sınıfları koruyucu yöndeki sosyal sorumluluğunun bir gereği olarak uygulanmakta ve genellikle yoksulluk programları olarak nitelendirilmektedir. Devlet, sosyal çağdaş devlet anlayışı nedeniyle söz konusu yardım programlarını uygulamakla yükümlüdür. Ancak bu yoksulluk programlarını yerine getirmediği ya da getiremediği durumlarda bu tip ihtiyaçların giderilmesi için sistem kendi araçlarını yaratır ve böylelikle sosyal yardım özelleştirilir. Bu araçlar ülkemizde STK olarak adlandırılır ⁹⁶.

Dünya Bankası, yoksulların sosyal kurumlarını inşa etmek gerektiğinden söz ederken, sosyal sermayenin dış destek kullanarak yaratılmasını ve geliştirilmesini gerekli görmektedir. Bu dış destek STK ve dinsel örgütler aracılığıyla sağlanacaktır. Bu karar bir yandan olumlu bir biçimde ST' nin güçlenmesi, dayanışma ve bağlılığın artması gibi görünürken öte yandan kişisel alanları bile sosyal sermaye olarak görmekte, sosyal devlet anlayışını STK' lara devretmekte, yoksulluk sorununun

⁹⁴ TANILLI, A.g.e., s. 60.

⁹⁵ TÜRK, A.g.e., s. 140.

⁹⁶ www.sav.org.tr, 10.06.2004.

çözümünü yine yoksula bırakmakta, geleneksel iktidar yapılarının korunması ve değişimin geleneksel çizgide oluşmasını teşvik etmekte, STK' lar aracılığıyla bu anlayışın, yaygınlaşması sağlanarak, amaca ulaşılması hedeflenmektedir⁹⁷.

Bütün bu programların hayata geçirilmesi sırasında programların insani tarafını vurgulayacak ve gerçeği yanılsamaya dönüştürecek, uluslar arası sermayeyi aklayacak ve çalışmalarını meşrulaştıracak aktör olarak STK' lar seçilmiştir. STK' ların bilinen işlevi ST' nin sesi olmak ve gerçekleri vurgulamakken bu işlev sisteme payanda olarak sesin yükseltilmesini önlemek ve toplumsal talepleri en aza indirmeye dönüşmüştür.

Halen yoksullukla ya da yoksulluğun sonuçları ile ilgili çalışmalar yürüten pek çok STK uluslar arası yardım programlarının projelerine dönüşmüş ve sosyal devlete alternatif olmuşlardır. Artık devletin kalkınmada öncelikli olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu sosyal işlevleri giderek STK' lar yüklenmektedir.

Yeni kalkınma vizyonunun üçüncü ilkesi olan yerelleşme ile ilgili reformların temel amacı, değişen istihdam içimlerine karşı yanıt verebilme isteği, aynı zamanda uzun dönemli işsizliğin neden olduğu sosyal dışlanmanın önlenmek istenmesidir. Bu oluşuma eş anlı olarak yerel işbirliği olarak adlandırabileceğimiz sosyal tarafların ve diğer grupların katıldığı sorunlara yerel düzeyde somut çözümlerin arandığı bu süreç eşlik etmektedir. Ulaşılmak istenen amaç sistemlerin etkinliğini artırarak, daha uyumlu bir işlerliğe kavuşturulmasını sağlamaktır. Performans hedefleri ile uyumlu yönetim anlayışının kurumlar üzerinde yeni baskılar yarattığı savunulmakta yaratıcı, sorun çözücü karakterleri ağır basan kurumlar haline getirilmesine çalışılmaktadır. Bu noktada temel çözüm olarak yerel uyumun sağlanması yönünde yapıların oluşturulması öne sürülmektedir⁹⁸.

⁹⁷ ÇEÇEN, A.g.e., s. 70.

⁹⁸ TEKELİ, A.g.e., s. 41.

Hükümetler, sosyal dışlanma ve refah devletine bağımlılığı azaltmak için geliştirdikleri stratejilerin sonucuna ulaşması yönünde temel bir engel olan iletişim eksikliği gidermek için yerel kuruluşlarla ve STK' larla birlikte ortak bir gündem yaratmak için önemli çabalar göstermektedirler. Bu anlayış yerel uyuma, aynı zamanda çeşitli yerel komitelerin gelişimine etki etmekte ve böylece istenilen esneklik sağlanmaktadır. Sonuçta daha esnek kurumsal düzenlemeler, daha yerel istihdam politikalarının temel unsuru olmaktadır.

Bu noktada yerel boyutun artan öneminden beklenen yararlar şu şekilde sıralanmaktadır⁹⁹;

- Yerel aktörlerin kendi bölgelerinde sorunlarını tanımlamak ve anlamak,
- Temel başvuru kaynaklarını oluşturmak,
- Ulusal ve yerel kuruluşların oluşturduğu programların bir bütünlük içinde uygulanması sonucu sinerjinin artması ve politik oluşumlarının etkinliğinin artmasıdır.

3.5.1. STK Kavramı

STK' lar kişilerin, toplumsal farklılaşma temeline dayanarak, kamusal alanda bir ortak amacı gerçekleştirmek üzere meydana getirdikleri bağımsız, gönüllü kuruluşlardır¹⁰⁰.

Bu kuruluşlar, bireylerin, dileklerini yönetime duyurmada, kamuyu ve yönetimi etkilemede duydukları güçlükleri aşmada; sorunlara kamu düzeni dışında çözüm üretmede etkili olabilecek demokratik araçlardır¹⁰¹.

⁹⁹ www.sav.org.tr, 10.06.2004.

¹⁰⁰ M. Semih GEMALMAZ, İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Beta Yayını, İstanbul, 1997, s. 28.

¹⁰¹ Ruşen KELEŞ, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 45.

ST, modern anlamıyla, politik alanın, yani devlet alanının dışında kalan toplum kesitini ifade eden bir terimdir. Bu tanımı daha çeşitlendirme ve ST' yi daha geniş anlamda ifade edecek biçimde, merkezi kontrole ve hiyerarşiye tabi tutulamayan toplumsal ilişkiler ağı olarak tanımlamak mümkündür¹⁰².

STK' lar, demokratik çoğulcu sistemde, çok sesliliğin ve siyasal kararların alınması sürecine katılabildiği oranda katılımcılığın ve bireyin örgütlü olarak sesini duyurabilmesinin en önemli uygulama araçlarından birisidir; örgütlenme özgürlüğünün kapsamına ve demokratik devlet anlayışının pratiğine göre toplumsal tabanı oluştururlar. Siyasal iktidarın dışında ve iktidara bağlı olmadan kurulan STK' lar, ulusal istencin oluşumunda ve kamu oyunun belirlenmesinde önemli rol oynayabilirler. Bir başka açıdan iktidar karşısında halkın nabzının atışını duyuran kuruluşlardır. STK' lar, öncelikle, kişilerle toplum arasında, daha sonra, ülke ile uluslararası toplum arasında bağ kurarlar. Böylece, kişilerle ulusal ve uluslararası sosyal gruplar arasındaki bağların güçlenmesinde sağlam bir dayanak sağlarlar¹⁰³.

STK' lar, bireyle devlet arasındaki ilişkide de tampon görevini görürler, devletin birey üzerindeki baskısı arttıkça baskıya karşı direnç gösterirler, kişinin siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında ezilmesini önlerler; tabandan gelen istekleri daha güçlü olarak yukarıya iletirler; halkın sesi, aynı zamanda halkın kulağı olurlar; siyasal karar mekanizmasında yer alarak, sorgulayarak, gerektiğinde iktidar üzerinde baskı kurarak, sorunların kamuya duyurulmasında ve kamuya mal edilmesinde rol alarak bireysel hakları savunurlar. Bu işlevlerini gerektiğinde, ulusal ve uluslararası öteki STK' larla dayanışma içinde gerçekleştirirler. Bu işlev, STK' ların insan hakları ihlallerinin önlenmesi yönündeki etkinliklerine uygun düşer. Dünyada, genelde gözlenen, küreselleşmeyle birlikte, özellikle 1970'li yılların başlangıcından itibaren STK' ların sayılarının artması ve güçlenmeleri; medeni ve

¹⁰² Ozan ERÖZDEN, Sivil Toplum Kuruluşları ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001, s. 13.

¹⁰³ GEMALMAZ, A.g.e., s. 29.

siyasal hakları savunmada öteki örgütlerle birlikte yanyana hareket ederek güç birliği yapmaları olgusudur.¹⁰⁴

STK sayılabilmenin belirgin ölçütleri, hukuksal bir statü içinde bulunmaları, kamusal bir alanda hizmet görmeleri, kamusal bir amacı gönüllü katılımı gerçekleştirilmeye çalışmaları ve demokratik bir yapılanma ve işlerlik içinde bulunmalarıdır. Demokratik yapılanma, örgüt üyeliğinin statüye uyan ve statü koşullarını kabul eden herkese açık olmasını (gönüllü katılım), kurulların seçimle oluşmasını, güvensizlik durumunda yönetimin görevden uzaklaştırılabilmesini, üyenin örgütten dilediğinde ayrılabilme özgürlüğünün (ayrılma serbestisinin) bulunmasını gerektirir. STK' larda, mesleki çıkar sağlama amacı bulursa da, kamusal ya da sosyal alanda çalışma ve hizmet görme düşüncesi ağır basar. STK' lar, yerel, bölgesel ve ulusal alanda, kar amacı gütmeyen insan hakları, eğitim, kültür, toplum kalkınması, çevre, iş, ilim ve insani yardım konularında ulusal sınırlar içerisinde, aynı zamanda ulusal sınırları aşan boyutta çalışabilirler. Kamusal alanda hizmet gören dernekler, kamusal ya da toplumsal amaca yönelmiş vakıflar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, vakıf üniversiteleri, kooperatifler, kültür ve sanat kurumları ST örgütleridir. Kamusal alan, STK açısından, genellik ve nesnellik esasına göre kamu hizmeti üretilen yerdir¹⁰⁵.

ST düzleminde mücadele eden örgütler tarihsel süreç içinde ilk olarak ulusal devlete karşı mücadele ederek, kendileri için belirli özerklik alanları talep etmişlerdir. Genel olarak daha demokratik bir yönetim anlayışı çerçevesinde yapılan bu mücadeleler zaman içinde farklı şekillerde ortaya çıkmışlardır. STK' lar bir çok dilde olumsuzlama yoluyla, hükümete ait olmayan her türlü örgüt olarak tanımlanır: Üniversite, kilise, politik partiler, sendikalar, araştırma ve geliştirme merkezleri, sportif kuruluşlar, dinsel cemiyetler ve hayır kurumları, Lions kulüpleri, Rotary vs¹⁰⁶.

¹⁰⁴ ERÖZDEN, A.g.e., s. 15.

¹⁰⁵ GEMALMAZ, A.g.e., s. 30.

¹⁰⁶ Daniel CARSİNO, Uluslararası İşbirliğinde Sivil Toplum Örgütlerinin Payı, Çev: Işık ERGÜDEN, Demokrasi Kitaplığı Wald Yayınları, İstanbul, 2001, s. 55.

Günümüzde ise STK' ların tek eylem alanı artık ulusal devlet değildir. STK' lar son yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen teknolojik gelişmelerin de yarattığı ivmelerle uluslararası alanlarda da faaliyet göstermeye başlamışlardır. Böylece yukarıda ulus-üstü olarak isimlendirdiğimiz kuruluşlar arasında kendilerine önemli yerler edinebilmişlerdir ¹⁰⁷.

STK' ların görevlerinin, sorumluluk ve yetkilerinin neler olduğunun ve bunların nasıl hareket ettiklerinin açıklığa kavuşturulması için genel bir çerçevede STK' ların tarihi incelenmelidir. Çağdaş bir tanıma uygun STK' nın en çok bilinen örneği, Uluslararası Af Örgütü 1961'de kurulmuştur ¹⁰⁸.

3.5.2. STK' ların İşlevleri

Gerek ulusal tabanlı gerekse uluslararası tabanda faaliyet gösteren STK' ların bazı işlevleri vardır. Bu işlevleri şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁰⁹ :

- Kamuoyu oluşturma yoluyla, bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olmak,
- Çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir işlev üstlenmek,
- Gerek devlet aygıtının gerçekleştirdiği uygulamalara, gerekse de pazar ekonomisinin dayattığı bazı mekanizmalara karşı koruyucu tampon olma işlevi görmek.

¹⁰⁷ ERÖZDEN, A.g.e., s. 15.

¹⁰⁸ Murat BELGE, Sivil Toplum Örgütleri, Helsinki Yurtttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001, s. 24.

¹⁰⁹ ERÖZDEN, A.g.e., s. 15-16.

STK' lar bu işlevlerini yerine getirmek için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Bu girişimler halkı eğitmek, bildiri yayınlamak, gösteri yapmak, ölüm oruçları düzenlemek, ana yolları kesmek, çeşitli ulusal ya da uluslararası toplantıları protesto etmeye kadar uzanan bir çeşitliliğe sahiptirler. Günümüz toplumda doğal kaynakların hızla azaldığı bir dönemde STK' ların görevleri de değişmeye başlamıştır. STK' ların görevleri şu şekilde olacaktır: Demokratik süreçler ve kurumsal istikrar, doğal kaynakların işe yarar hale getirilmesi ve değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve organik tarım, kadının durumunun iyileştirilmesi ve toplumsal kalkınma (konut,sağlık,eğitim, beslenme,terkedilmiş çocuklar,vs.); bunların yanı sıra işbirliği kaynaklarının giderek artan bölümünün, bir gelir kaynağı olan üretim projelerine, krediler ve dönüşümlü fonlar aktarılmasıdır¹¹⁰.

3.5.3. STK' ların Tarihçesi

İkinci Dünya Savaşı' ndan sonra ortaya çıkan kalkınma iktisadı alt disiplininde kalkınma ya da ilerleme kavramı, iktisadi büyüme olarak ele alınmıştır. Bu anlayışa göre bir ülkenin iktisadi büyümesi kabaca GSMH' daki artışlara bakılarak değerlendirilir. İktisadi alanın iyi yönetilmesi ve büyümenin devamlılığı esastır. “Büyüme merkezli kalkınma” olarak ifade edilen bu yaklaşımın az gelişmiş ülkelere bakışı, bu ülkelere yönelik finansal sermaye transferi ve uluslararası kalkınma yardımları yapmak ile sınırlıdır. Bu bağlamda uluslararası STK olarak adlandırılan özellikle 1950-1960' lı yıllar boyunca gelişmiş ülkelerde “gönüllü organizasyonlar” adı altında faaliyet gösteren ve daha çok az gelişmiş ülkelerin temel ihtiyaçlardan yoksun toplumsal kesimlerine “insani yardımlar” şeklindeki küçük ölçekli çabalar ile kaynak transferlerine aracılık ettikleri görülmektedir. Gönüllü organizasyonların faaliyetleri, büyüme merkezli kalkınma modelini sorgulama çabasında olmadan bir takım spesifik yardım projelerini gerçekleştirme ve hükümetlere ya da yerel idarelere tavsiyelerde bulunma düzeyinde kalmıştır¹¹¹.

¹¹⁰ CARSİNO, A.g.e., s. 68.

¹¹¹ Tefik GÜRAN, İktisat Tarihi, Acar Yayınları, İstanbul, 1997, S. 57.

1990' lı yıllardan itibaren uluslararası sistemde meydana gelen gelişmelerle birlikte, büyüme merkezli kalkınma yaklaşımının ve STK' ların rolü değişmeye başlamıştır. Politik açıdan, S.S.C.B' nin yıkılışı, Doğu Avrupa'nın çözülmesi, giderek artan ulusal bağımsızlık mücadeleleri, etnik kargaşalıklar, ekonomik açıdan; çevre kirlenmesiyle ekolojik dengenin bozulmaya başlaması, sürdürülebilirlik gerçeği, sosyolojik açıdan; aids, uyuşturucu vb. sorunlar, insanı kalkınmanın bir metası olarak gören kalkınma modellerinin ve genel anlamda Ortodoks İktisadın sorgulanmasına neden olmuştur. Büyüme merkezli kalkınma anlayışının dünyayı getirdiği nokta, açlık, etnik ayrılıklar ve ekolojik felaketler olarak dile getirilirken, kalkınma sorunsalında büyüme merkezli anlayıştan "insan merkezli" kalkınma anlayışına geçilmektedir ¹¹².

Bu anlayışın temel özelliklerini genel çizgileriyle aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür ¹¹³;

1- Kalkınma iktisadi büyümenin ötesinde insan yaşamının koşullarının iyileştirilmesiyle ilgili olmalıdır. Uzun dönemli çıkarları dikkate alan, kültürel farklılıkları, ekolojik dengeleri ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirlik boyutunu dikkate alan bir kalkınma anlayışı oluşturulmalıdır.

2- Disiplinler arası birleştirici bir yaklaşıma geçilmelidir. Buna göre toplumun her alanında ekonomi temelli görüşün, yerini sosyal, politik ve kültürel boyutları da içeren diğer disiplinler ile birleştirici bir görüşe bırakması gerekmektedir.

3- Ortak çıkarların söz konusu olduğu gerçeği ile uzun dönemli çıkarlar için dünyayı bir bütün olarak uluslar üstü algılayan, sorumlulukların gelişmiş az gelişmiş tüm ülkelerin dayanışmasıyla paylaşıldığı bir yönetim anlayışı kurulmalıdır. Bu yeni kalkınma anlayışında insanın ve doğal kaynakların doğru yönetimi, eşitlik, sosyal adalet önemli yer tutmaktadır. Ortodoks kalkınma anlayışının az gelişmiş ülkelere yönelik politika çözümü olarak önerdiği merkezi devletin yönetimine dayanan

¹¹² Cem KOZLU, Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1994, s. 69.

¹¹³ Deniz ÜLKE ARİBOĞAN, Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s. 73.

görüşünün, uluslararası finanssal akımların bu ülkelerde borç krizine yol açmasıyla sonuçlandığı iddia edilmektedir. Oysa yeni kalkınma anlayışında ileri sürdüğü yeni yönetim anlayışı ile dış borçların yarattığı krizin ortadan kaldırılması mümkün olmamakla beraber, dış borçların yanlış dağıtılması engellenerek bağımlılığın ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağı ileri sürülmektedir.

4- Demokratikleşme, ST' nin yaygınlaştırılması, ademi merkeziyetçilik, yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk verilmesi, kaynakların yönetiminde yerel topluluklara hükümetin yanında söz hakkı tanınması bu anlayışın STK' lara kuruluşlarına verdiği önemi vurgulamaktadır.

Bu bağlamda 1990' lardan itibaren ise STK' lar, varolan çerçevelerini gerek uluslararası sistemde gerekse kalkınma iktisadında meydana gelen gelişmelere paralel olarak sorgulamaya başlamışlardır. Büyüme merkezli kalkınma anlayışının az gelişmiş ülkeleri getirdiği nokta ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışının kurulması zorunluluğu, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeleri STK' lar ile ortak hareket etmeye doğru yöneltmiştir. STK' ların giderek makro ekonomik teori ve politikalarını öğrenmeye yönelik çabalara girişmeleri ve kalkınma iktisatçılarının bu konuya yönelik akademik çalışmalarını hızlandırmaları söz konusu olmuştur. Yeni kalkınma anlayışının öngördüğü şekliyle STK' ların kalkınma sürecindeki rolü ile ilgili ileri sürülen tezler, uygulamaya dönük, geniş tabanlı, küçük ölçekli kurumlar olarak politik yaptırımlar açısından devlete göre daha etkin oldukları yönündedir. Buna göre STK' lar devlete göre politikaların hayata geçirilmesinde daha etkindirler. Çünkü geniş örgütlenme biçimi olarak devletin bir araya gelme ve liderlik anlamında STK' ya göre zayıf ve yavaş kaldıkları ileri sürülmektedir. Ayrıca bu örgütlerin, ST' nin yaygınlaştırılmasında öncü kurumlar olarak kamu sorumluluğunu talep etme anlamında da politikacılardan ve bürokratlardan daha etkin oldukları iddia edilmektedir. Özellikle ST' nin yoksul kesimlerinin taleplerinin gerçekleştirilmesinde politikaların uygulanması ve gerektiği yerde reformların yapılması konusunda daha başarılı olacakları düşünülmektedir. Sonuç olarak; STK' lar, yeni kalkınma anlayışı

doğrultusunda uluslararası sistemin yönetimine ilişkin olarak sorumluluğu devlet ile paylaşacak aday kurumlar olarak gündeme getirilmektedirler¹¹⁴.

3.5.4. STK ve Katılımcılık

3.5.4.1. Örgüt İçi Katılımcılık

STK'ların çalışmalarına kendilerini aday olan kişilerin temel özelliğini uzun süre gönüllükleri ve en azından hayırseverlikleri olduğu düşünülmüştü. Ancak STK'ların faaliyetleri kurumsallaştıkça, nispeten gayri resmi bu örgütlenme çerçevesine bağlı kalması imkansızlaştı. Çünkü gönüllü faaliyetleri dışlamamakla birlikte kalıcı bir çekirdek oluşturmak gerekiyordu. STK'ların çalışmalarının niteliği gereği bu çekirdek genel olarak orta sınıflardan gelmektedir. Bu kişilerin çok karakteristik, ideolojik çizgileri vardır. Bu çizgide verilen öncelik ekolojik kaygılar, demokrasi, kişisel değerlerin öne çıkarılması ya da tam tersine politikradikalleşmedir. Dolayısıyla halk sınıflarından kişiler bir STK' da görev aldığı anda bu genel olarak orta sınıfa geçişin bir imkanındır¹¹⁵.

3.5.4.2. Halk Katılımı

STK'lara önemli miktarda kamu kaynağı tahsis edilmesi toplum üzerinde önemli sonuçlar yarattı. En göz önünde olan durum STK'ların çoğalmasındır. Uluslar arası finansmanın artmasına bağlı olarak kurulan çok sayıda STK bu kaynakları paylaşma imkanına ve devlet kurumlarının işlevlerindeki daralma ölçüsünde de bu kaynaklardan yararlanma zorunluluğuna yanıt veriyordu. Uluslararası bağış kurumlarının müşterisi olma rekabeti içinde STK'ların temsil

¹¹⁴ Rana EŞKİNAT, Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998, s. 87.

¹¹⁵ www.sosyalhizmetleruzmani.com, 09.05.2004

ettikleri çeşitli bakış açılarının büyük bir bölümü yok oldu. Adı geçen rekabetin görünümünden biri de doğrudan doğruya yoksullarla çalıştıkları bahanesini öne süren STK' ların uluslar arası bağış kurumlarının desteğini de alarak daha önce halk örgütlerine ait olan politik alanı gasp etmeleridir. Bu örgütler; sendikaları kooperatifler, yerel halkın federasyonları, emekçilerin, köylülerin politik mücadelesinden doğmuştu. Ve ulusal hükümetler karşısında bu kesimlerin politik ifadelerinin başlıca aracıydılar.Yapısal uyum programlarının ardından devlet organlarının daralması, bu organların halk örgütlerinin taleplerine yanıt verme kapasitesini de daralttı. Halkın devlet politikalarını etkileme potansiyelini azalttı. Uluslar arası bağışçı örgütlerin toplumsal refahın artırılması ve yoksulluğun hafifletilmesi adına STK' lara finanse etme tercihi ki bu tercih yoksullara ulaşmada en etkin kuruluşun STK' lar olduğu olgusuna dayanıyordu¹¹⁶.

3.5.5. Küreselleşme ve STK' ların Gelişimi

1989'ta Doğu Bloku' nun yıkılışı ile birlikte soğuk savaşın bitmesi, "küreselleşme" söyleminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu tarih ile başlayan bir dizi gelişme, ulus-devletlerin yönetimde tek ve egemen güç olduğu ulusal ekonomi önceliklerinin yerini, küresel önceliklere teslim ettiği bir dünya ekonomik sisteme bıraktı. Sermayenin uluslararası düzeyde önündeki engellerin giderek kaldırıldığı, teknolojinin, özellikle enformasyon teknolojisinin ulusal sınırlar tanımadan hızla yayıldığı bir süreç yaşanmaya başladı. Bu süreçte, dünya sistemi daha önce olduğundan çok daha yoğun bir biçimde uluslararası sermayenin kontrolü altına girmektedir. Ekonomik, sosyal, yönetsel, kültürel bir çok alanda farklı yaklaşımlar sunmakta ve toplumsal yapılar üzerinde yönlendirmeler yapmaya çalışarak kendi hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır¹¹⁷.

¹¹⁶ www.sav.org.tr, 07.06.2004.

¹¹⁷ CARSİNO, A.g.e., s. 70.

3.5.5.1. Politik Boyutları

1990' larla beraber yaşanan tüm bu gelişmeleri politik, ekonomik, teknolojik, toplumsal ve kültürel boyutları ile ayrı ayrı incelemek gerekir.

Politik açıdan bakıldığında 1989 önemli bir dönüm noktasıdır. “1989, ulus-devletler ve müttefik gruplar arasındaki belirli bir mücadele şeklini, Soğuk savaşı sona erdirmişti. Bu mücadeleyi besleyen temel güç, Soğuk savaşı ve gerek askeri güç gerekse ekonomik ve sosyal düzenlemeler bakımından ulus-devlete duyulan ihtiyacı güçlendirmektir. 1989 Devrimiyle birlikte nükleer savaş tehlikesi ortadan kalkmaya başlayınca, askeri güç ülkeler arasındaki başat konumunu fiilen kaybetmiştir. Böylece ulus-devletler varlıklarını güçlendirmek ve egemenlik iddialarını sürdürmek için savaşı daha fazla temel dayanak olarak gösteremeyeceklerdir ¹¹⁸.

3.5.5.2. Teknolojik Boyutları

Teknolojik gelişmeler açısından bakıldığında, yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi ve uluslararası ölçekte yayılması ile ulus-devletlerin kendi ülkeleri üzerindeki kontrol mekanizmalarının gevşemeye başladığı görülmektedir. Böylece devletin resmi ideolojisi ile yaratmaya çalıştığı tek tip insan ve homojen kültür girişimleri zayıflamaktadır. Bu bağlamda uluslararası STK' ların aralarında iletişim sistemleri kurmaları, bilginin ne kadar hızlı yayıldığı ve uluslararası ST' ye doğru bir gidişin söz konusu olduğunun açık göstergesi olarak kabul edilmektedir ¹¹⁹.

.

¹¹⁸ Richard BELLAMY, Liberalism and Modern Society: An Historical Argument, Polity Pres, Cambridge, 1992, s. 36.

¹¹⁹ BELGE, A.g.e., s. 31.

3.5.5.3. Ekonomik Boyutları

Küreselleşme ile birlikte ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler ışığında ulus-devletin değişen rolüne baktığımızda, etkin ekonomik yönetici rolünün son bulduğunu, uluslararası sermayenin ihtiyaç duyduğu sosyal ve kamusal hizmetleri sağlamakla yükümlü tutulduğu bir çizgiye doğru gittiği görülmektedir. Artık makro ekonomik değişkenler konusunda uluslar arası sermayenin tercihlerinin belirleyici olacağı, neoliberal minimal devlet anlayışının bir uzantısı olarak ulus-devletlerin piyasanın ihtiyaç duyduğu altyapı sermayenin dünya çapında kendi hukuk sistemini oluşturması, devletin ulusal ekonomiler üzerindeki egemenliğinin ortadan kalkacağı en önemli göstergesi olarak görülmektedir. Böylece bu süreç ile birlikte ulus-devleti analiz birimi olarak alıp yeni dünya düzenini anlamaya çalışmanın imkansız hale geldiği iddia edilmektedir. Bu bağlamda devletin belirleyici merkez kurum olduğu ulusal ekonomi modeli yerini, liberal politikaların tekrar hakim olmaya başladığı, devletin güvenlik ve hukuk işlevlerinin dışında kalan her türlü işlevini piyasaya bıraktığı neo-liberal ekonomi modeline bırakmaktadır ve diğer kamu mallarını en düşük maliyetle sağlayacağı bir sürece girilmektedir ¹²⁰.

Dünya sisteminin artık yeni bir aşamaya geldiği, devletin güvenlik ve hukuk işlevlerinin dışında kalan her türlü işlevini piyasaya bırakması gerektiği, böylece sermayenin küreselleşmesi ile uluslar arasındaki eşitsizliğin ortadan kalkacağı; devletin küçültülmesi ile önceden devlet tarafından üstlenilen bir takım işlevlerin artık politik olmayan, aksine apolitik olan piyasa tarafından gerçekleştirileceği; karar alma süreçlerine doğrudan katılımların STK'ların yönetimde yer alması ile sağlanabileceği, halk katılımının ve demokratikleşmenin gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir ¹²¹.

¹²⁰ ERÖZDEN, A.g.e., s. 17.

¹²¹ EMREALP, A.g.e., s. 49.

3.5.5.4. Toplumsal ve Kültürel Boyutları

Gelişmiş ülkeler, küreselleşme sürecini sermayenin çıkarları doğrultusunda düzenlemeye ve yeniden örgütlemeye çalışırken, bu sürecin gerek sınıflar arası ve gerekse uluslar arası dengesizlikleri arttırıcı yönlerine müdahale etmeyi gerektirecek durumlarda “insani amaçlı” bir takım aktörlere gereksinim duymaya başladılar.

STK’ lar, neoliberal politikaların işlerlik kazanmasıyla terk edilen sosyal devlet anlayışının yarattığı boşluğu dolduracak ve sistemin meşruiyet krizine girmesini engelleyecek meşruiyet üretici ara örgütler olarak gündeme gelmeye başladılar. Bu durum STK’ lara, toplumsal dayanışma gerektiren alanları (kamusal alan) doldurmak üzere yeni roller biçilmesine yol açtı. Nitekim özellikle uluslar arası STK’ lara bakıldığında büyük çoğunluğunun “yoksullukla mücadele” gibi toplumsal gelişme amaçlı programlar üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir ¹²².

Bu bağlamda Dünya Bankası’ nın az gelişmiş ülkelerde kalkınmanın yeni ajanları olarak STK’ lara biçtiği role bakıldığında ise, küçük toplum projeleri ile yoksul kesimlere ulaşarak yoksulluğu ortadan kaldırmak ve mikro girişimciliği teşvik ederek kalkınmayı hızlandırmak olduğu görülmektedir. Az gelişmiş ülkelere sunulan bu modelin arkasında “sınıfsız toplum projesi” nin olduğu iddia edilmektedir. Neoliberal politikalar, bir yandan uluslar arası kuruluşların yapısal uyum reçeteleri ile emek üzerindeki kontrolleri garanti altına alırken, öte yandan da mikro girişimciliği destekleyerek az gelişmiş ülkelerde bir orta-zengin sınıf yaratmaya, böylece emeği güçsüz bırakmaya çalışmaktadır. Bu şekilde sermayenin emek üzerindeki baskısı kontrol altına alınarak ulus-devletlerin üzerinde sınıf mücadelesine müdahale edilmiş olmaktadır ¹²³.

¹²² CHOMSKY, A.g.e., s. 59.

¹²³ BAYLOSİS, A.g.e., s. 73.

ST' nin gelişmesi açısından STK' ların temel aktörler olarak görülmesiyle gelişmenin analiz birimi "sınıf" olmaktan çıkmakta, yerine "insan" kavramı getirilmektedir. Gelişme iktisadi açısından da büyüme merkezli gelişme anlayışından insan merkezli gelişme anlayışına doğru kayma söz konusu olduğu görülür. Toplumsal gelişme anlamında ST' nin gelişmesi, yurttışa öncelik verilmesiyle ilintili olarak görülmekte, sınıf çelişkisi analiz dışı bırakılmaktadır. Bu anlamda sendikal hareketlere, sermaye ile emek arasındaki çelişkinin hafifleticisi olarak değil, ST' nin gelişiminin bir parçası, demokratikleşmenin zorunlu unsuru olarak bakılmaktadır. ST' nin yurttışlık düzeni olduğu, yani sınıfları, cemaatleri, etnik grupları birim olarak ele alan bir düzen değil, yurttışa birim olarak ele alan bir düzen olduğu vurgulanmaktadır¹²⁴.

3.5.6. Yoksulluk, Yerel Yönetim ve STK Bağlantısı

Yoksulluğa karşı sürdürülen kampanyalar sıklıkla yerel yönetimler tarafından bertaraf edilmekte veya ihmal edilmektedir. Bağıştta bulunanlar merkezi hükümet vasıtasıyla kaynak aktarmayı tercih etmektedir ve gittikçe artan bir oranda bunun için STK' ları kullanmaktadırlar. Ancak seçimle iş başına gelen ve hesap verme sorumluluğuna sahip olan yerel yönetimlerin kritik rolü unutulmaya devam edilmektedir. Bu nedenle yoksullara ulaşmada yoksulluk programların verimliliği zarar görmeye devam etmektedir¹²⁵.

Yoksullukla çalışan mevcut STK' lar, yoksulluğun ortaya çıkışının asıl nedenleri ile değil, yoksulluğun çıktıklarıyla (örneğin; korunmaya muhtaç çocuklar, sokak çocukları, evsizler, giyinme ve barınma sorunları gibi sorunlarla) uğraşmaktadırlar. Ancak STK' ların bu çalışma yöntemleri asıl sorunu çözmemekte aksine günü kurtarmaya yönelik politikalar üretmelerine neden olmaktadır. Asıl olması gereken sorunun kendisi ile uğraşmaktır. Bunun için de yoksulluğun meydana getirdiği sorunları yaşayan asıl kitleyi yani yoksulları dışlamadan bir

¹²⁴ BELGE, A.g.e., s. 92.

¹²⁵ EMREALP, A.g.e., s. 57.

örgütlenme şeklinin benimsenmesi gerekir. Bu örgütlenme şeklinde bireysel yoksullukların ve sorunların giderilmesi yerine toplumsal yoksulluk sorununun giderilmesi ile uğraşılmalıdır. Ayrıca yoksullardan oluşan STK' ların eşgüdüm ve işbirliği içinde hareket etmeleri önemlidir. Ancak böyle bir hareket evrenselleşerek küreselleşmenin alternatifi olabilir. Yoksulların politik karar alma süreçlerine katılımı ülkelerin kalkınmasının geleceğidir. Böyle bir katılım, ulusal ve yerel kalkınmayla ilgili kararlar için gereklidir. Bu nedenle, sürecin demokratikleşmesinden yana olan ve yoksulluğu eksen alan bir kalkınma desteklenmelidir¹²⁶.

STK' ların demokrasiyi ve kalıcı kalkınmayı harekete geçirebilmeleri, ağ şeklinde örgütlenmeleri için, hükümetlerle ilişkilerini düzenlemeleri, bölge, vilayet, ilçe, ve mahalle düzeyindeki kalkınma planlaması komitelerine katılmaları, ekonomik bakımdan kendine yeterliliği desteklemeleri, üyelerini seferber etmeleri, yapılandırmaları ve üye sayısını arttırmaları önemlidir. Bunları yapmadıkları takdirde demokratik potansiyelleri sınırlı kalacaktır. STK' ların en yoksul grupların lehine baskı uygulamak, onlar adına hareket etmek, devlet, bürokratlar ve yerel seçkinler iktidarına karşı alternatif bir gücü temsil etmek için kalkınma amaçlı, özerk taban örgütlerinin ve STK' ların yoğun bir ağının bulunması şarttır. Taban örgütlerinin baskı uygulayabilmesini sağlamak ve hükümetleri taban örgütlerinin eylemlerine minnettar kalmaya zorlamak amacıyla, ayrıca bu örgütlerin örgütsel, teknik ve yönetim kapasitesini güçlendirmek için STK' ların eylemde bulunmasına eylemde bulunmasına ihtiyaç vardır. Öte yandan STK' lar taban örgütlerinin kapasitesini güçlendirerek ve geliştirerek, bu örgütlerin, özgül yerel koşullardaki kaynakları yönetebilmelerine ve denetleyebilmelerine de imkan tanımadılar¹²⁷.

¹²⁶ CARSİNO, A.g.e., s. 57.

¹²⁷ www.sav.org.tr, 11.06.2004.

Yoksulluğun azaltılması programları başarılı olacaksa yerel yönetimler güçlendirilmelidir ve kendisine tahsis edilen fonlar ve bu fonların nasıl kullanıldığı konularında merkezi hükümetler yerel yönetimlerin yeni yetkilerini nasıl kullandıklarını ve fonları nasıl harcadıklarını denetleyerek ve yerel elitlerin bu gücü ele geçirmelerinin engellenmesine yardımcı olarak konuyla ilgilenmeye devam etmelidirler.

Yerel yönetimlerin halkın katılımına açılması ve STK' larla işbirliğinin geliştirilmesi saydamlığı ve hesap verme sorumluluğunu daha da artırır. Performans ile finansman arasında bağlantı kuran denetleme ve değerlendirme sistemlerinin oluşturulması da hesap verme sorumluluğunu artırır. Yerel kapasite eksikliği konusundaki şikayetler yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen yoksulluğun azaltılması çabalarını motive etme ile ilgili yetersiz teşvik yapılarının olması gibi diğer problemleri maskeler ¹²⁸.

3.5.7. Yoksulluğun Azaltılmasında STK' ların İşlevleri

ST ve STK' lar kavram olarak son yıllarda sıklıkla duyulan kavramlar arasında yer almaktadır. STK' lar, belirli bir amaç etrafında gönüllü güç ve fikir birlikleri ile bir mülkün, gelirin yani maddi karşılığın o amacın gerçekleştirilmesi yönünde vakfedilmesi yolu ile ortaya çıkan örgütlenmelerdir. Ancak Ülkemizde farklı Türkçe karşılıklar kullanılmaktadır. STK' lar, gönüllü kuruluşlar, üçüncü sektör gibi karşılıklar bunlardan bazılarıdır. Dünyada ve Ülkemizde ST ve buna bağlı olarak STK' ların belirli bir tarihsel gelişim süreci vardır. Tarihsel varlıkları çok eskilere dayanmakla birlikte, son yıllarda ST' ye ve STK' lara yüklenen rollerde de değişiklikler yaşanmıştır. STK' ların rollerini üç ana başlık altında toplamak mümkündür ¹²⁹:

¹²⁸ ERÖZDEN, A.g.e., s. 29.

¹²⁹ CARSİNO, A.g.e., s. 20.

- Demokrasiyi Geliştirme,
- Hizmet Üretme ve
- Hizmetlere Katkı Sağlama.

Yoksulluk olgusu doğası gereği birçok disiplinin ve birçok örgütün (kurum ve kuruluşların) ve tüm sektörlerin (kamu sektörü, özel sektör ve üçüncü sektör) uğraşı alanında yer almaktadır. Yoksulluğun azaltılmasında STK' lar, bugüne kadar yaptıkları uygulamaların dışında yeni hizmet modelleri de üretmelidirler. Bu yöndeki mevcut uygulamalarını da tarafsız bir yaklaşımla gözden geçirmeliler ve değerlendirmelidirler. Kaynakların azlığı dikkate alındığında, böylesi önemli ve zor bir alanda kamu sektörünün tek başına bu sorunun çözümünde yeterli olamayacağı açıktır. Bu noktada STK' ların çalışmaları ayrı bir önem kazanmaktadır.

Yoksul toplulukların dışında ortaya çıkan STK' lar temel mal ve hizmetlerin sunulmasında önemli bir rol oynayabilirler ancak yoksulların doğrudan temsil edilmelerinde daha az başarılıdırlar. Ayrıca, daha ziyade hükümetin sorumluluğunda olan mal ve hizmetlerin sunulmasını bu örgütlere bırakmak uzun dönemde savunulamaz. Bununla birlikte, bu tip kuruluşlar yoksulların lehine olan politikaların oluşturulmasını etkilemede değerli bir rol oynayabilirler. Öte yandan, cemaate dayalı örgütlenmeler doğrudan doğruya yoksulların temsil edilmesinde daha etkindirler ancak daha büyük örgütlenmeler meydana getirene kadar kendi yerel alanlarının dışında etki oluşturmakta zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Ulusal ve yerel yönetimler ihtiyaçları karşılayamıyorlarsa insanlar kendi menfaatlerini korumak ve artırmak için STK' lara güvenmek zorundadır. STK' lar için amaç, devletin meşru fonksiyonlarını üstlenmek değildir; tam tersine, devlet ile STK' lar yoksulluğun azaltılması için stratejik bir ittifak oluşturmak temel gaye olmalıdır ¹³⁰.

¹³⁰ ERÖZDEN, A.g.e., s. 37

Yeni nesil yoksulluk programları tek başına gelir artırıcı faaliyetler üzerinde konsantre olmaktan daha çok insanların ihtiyaç ve özelliklerini doğrudan ifade eden toplumsal örgütlerin oluşturulması üzerine odaklanmaktadır. Bu programların en fazla başarılı oldukları alanlar yoksul kadınların harekete geçirildiği ve örgütlendiği alanlardır. Tecrübeler, bir kere fırsat verildiğinde, toplumların kendi örgütlerini hızla kurduklarını ve kendi liderlerini ortaya çıkardıklarını göstermektedir. Cemiyetler sıklıkla birbirine yardım eden gruplar ile başlarlar ve daha sonra yerel yönetimler ile özel sektörü de etkilemek için daha geniş bir alana dayanan kurum çatısı altında birleşirler. Onların en önemli büyük başarısı halkın bilgi, beceri ve yetenek ile teknolojiye erişimlerini artırmalarıdır.

3.5.7.1. İhtiyaç Sahibi Kişileri Tespit Etmek

Temel sosyal hizmetler, temel eğitim, temel sağlık hizmetleri, beslenme, aile planlaması ve temiz su ile sıhhi bir çevreye düşük maliyetle erişimin sağlanmasını kapsamaktadır. Temel sosyal hizmetlerin tedariki yoksulluğun azaltılmasında etkili olabilir ve temel insani ihtiyaçların tatmininde çok önemli bir yere sahiptir. Ancak özellikle izole edilmiş alanlarda, temel sosyal hizmetlerin tedariki ile ihtiyaç sahibi kişileri tespit etmek ve onlara ulaşmak çok zordur ve bilgi ve bağlantı sahibi kişiler tarafından programların kendi lehlerine kullanılması eğilimini ortadan kaldırmak için STK'ların ısrarlı ve uzun vadeli kararlılığını gerektirir. Birçok yerde kaynak, işgücü, yönetsel beceriler, zaman ve emek sağlayan cemaat ve aileler de dahil olmak üzere, formel olmayan araçları da gerektirir ¹³¹.

¹³¹ EMREALP, A.g.e., s. 73.

3.5.7.2. Resmi Kurumlarla İşbirliği ve Bilgi Alışverişi

STK' lar genellikle esnek, uyumlu, temsil yeteneği olan ve katılıma açık örgütlerdir. Birçoğu en dip noktalarda fonksiyon icra ederler ve yerel topluluklar ile birlikte iki yönlü bir iletişim için son derece gerekli olanaklar sunarlar. Birçoğu da kendi ihtiyaç ve endişelerini ifade etmeleri için yoksulluk içinde yaşayan kişilere en iyi araçları sağlarlar ¹³².

Resmi kurumlar yoksulluk içinde yaşayan kişilere erişmek için STK' ların potansiyelinin farkına varmaktadır ve istihdam yaratma ve temel sosyal hizmetlerin tedariki de dahil yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik politika ve programları teşvik etmek amacıyla işbirliği ve ortaklık içine girmek istemektedirler. Bu işbirliği ve ortaklık desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

3.5.7.3. Sağlık ve Eğitim Desteği

Çatışmaların, doğal afetlerin oluşumunda ve etkisindeki önemli artış karmaşık acil ihtiyaç durumlarında sağlığın korunması gereğini kuvvetlendirmiştir.

Gelişen dünyada çok miktardaki gelişim organizasyonları, uluslararası finansal kuruluşlar, STK' lar sağlık sektöründe aktif durumdadır. Dünya çapında insanların sağlık hizmeti beklentisi giderek artmaktadır. STK' lar, sağlıklı yaşam koşullarını iletirmek, çevresel, ekonomik, sosyal ve davranışsal nedenlerden ortaya çıkan ve insan sağlığını tehdit eden risk faktörlerini azaltmak, sağlık hizmetlerinde eşitlikçi, insanların yasal taleplerine cevap verebilen ve mali olarak güvenli bir sağlık sisteminin geliştirilmesini sağlamak ve kurumsal bir çevre oluşturarak sosyal, ekonomik, çevresel, gelişim politikalarına etkili bir sağlık ölçüsü getirmek. gibi

¹³² CARSİNO, A.g.e., s. 41.

konulardaki çalışmalarıyla yoksul kesime daha iyi bir hayat standardına ulaştırabilirler¹³³.

STK' lar, çocuklarını okula gönderme imkanı kısıtlı olan ailelere, sokak çocuklarına, engellilere ve kendilerine yeni iş sahaları yaratabilmek için istihdam eğitimlerine ihtiyaç duyan yoksul kesime eğitim desteği vererek yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilirler.

Çocukların ve gençlerin yaygın eğitime destek amaçlı verilen eğitimler ile yetişkinlere yönelik okuryazarlık ve eğitim hizmetleri bu kapsamda ele alınmaktadır. Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, hukuki danışmanlık, ticaret odalarının tahkim kurulları, cezaevlerindeki için hukuki yardım, kadın ve çocuklar için çalışan dernek ve vakıflar genel olarak ilgili konuda üyelerine ve sonra da topluma; o konuda ne yapmaları ve ne yapmamaları ile ilgili rehberlik hizmeti verir. Bazen bu hizmetin ötesinde kendilerinin o işi yapmak için sahip olması gereken yeterlilikleri kazandırmaya çalışıp bizzat ilgili konuda uygulamaya yardımcı olur Böbrek sağlığından hiperaktiviteye; kalp-damar sağlığından otistik çocuklara yönelik geniş bir alanda yürütülür. Sağlıkla ilgili STK' lar genel olarak; ilgili hastalığa karşı bilinçlendirme ve engellemeye yönelik propaganda yapmakta ve hastalığın vukuunda başvurulacak adresleri göstermekte, gerektiğinde başvurulara bizzat yardım etmektedir¹³⁴.

¹³³ www.sav.org.tr., 10.05.2004.

¹³⁴ www.sosyalhizmetleruzmani.com, 07.06.2004.

3.5.7.4. Tutuklu ve Hükümlüler İle Ailelerine Destek Olmak

STK' lar, tutuklu ve hükümlüler ile ailelerinin sorunlarına çözüm üretme ve onlarla dayanışmaya yönelik çalışmalar yaparak, tutuklu aileleriyle maddi ve manevi konularda yardımlaşma organizasyonları hazırlayarak, eski hükümlülere iş imkanı ve yeni iş sahaları yaratarak ülkemizde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunabilirler.

3.5.7.5. Gönüllülerin STK' lara Katılımını Sağlamak

Gönüllülük; bireylerin toplumsal sorumluluk anlayışıyla, çıkar gözetmeksizin bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynaklarını, kendi özgür iradeleriyle bir STK' nın amacı doğrultusunda kullanmaları olarak tanımlanabilir. Sözlük anlamı olarak gönüllülük; ağır bir işte kendi rızasıyla çalışmak olarak tanımlanmış olmasına rağmen toplumumuzda STK' larda çalışanlar gönüllü olarak algılanmaktadır. Çünkü gönüllü olarak çalışma esası STK' ların var oluşunun temel unsurlarındandır ¹³⁵.

Kurumlarının en kıt kaynakları insandır.Gönüllüler; parasal kaynak, düşünce ve emek gücü, baskı unsuru olarak kamuoyu oluşturmak, üst düzey ilişkiler kurmak, sözcülük yapmak, iletişim ve bilgilendirme merkezi olmak, gündem belirleyici ve örgütleyici bir unsur olmak ve yeni üyeler kazandıran temsilcilik rolleri bakımından STK' lar için önemli bir kaynaktır. Amaç ve vizyonu çok net biçimde-etkinlikler, konferans, eğitimler ve kitle iletişim araçları ile-kamuoyuna aktarabilmek, üye ve gönüllü tabanı ile beraber ulusal ve yerel STK' larda halen en önemli gelir kaynaklarını oluşturan aidat ve bağış gelirlerini de artırıcı etki yapacaktır.

¹³⁵ www.siviltoplum.com.tr, 09.06.2004.

STK' lara zamanını, emeğini veya uzmanlık bilgisini sunan insanlara bakıldığında, bunların toplumumuzda yaygın haliyle temel olarak yardım etme isteği, başkalarına faydalı olma isteği gibi istekleri olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca kurumlar ancak kaynakları kadar güçlüdür ve bir STK' nın en önemli kaynağı gönüllülerdir ¹³⁶.

Türk toplumunun büyük bir çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bilinmektedir. Fakat buna nispeten, gençler, STK' ların içinde daha az yer almaktadır. Bu nedenle gençlerin STK' lara katılımını sağlamak gerekmektedir.

Yapılan çeşitli anketler değerlendirildiğinde gençlerin ancak %15'lik kısmının bir STK' da görev aldığı ortaya çıkmaktadır. Bu düşük katılım oranlarının sonucu olarak; STK' lar önemli bir gönüllü potansiyelini ve gençliğin getireceği pozitif enerjiyi kaçırmış olmakta; gençler de kendilerine yeteneklerini (ifade becerileri, liderlik ve temsil becerileri, ekipman kullanma becerileri, sosyal ortamları tanıma ve değişik kişilerle tanışma fırsatlarını vs..) geliştirme imkanları sunan STK' lardan istifade etme fırsatını kaçırmış olmaktadır ¹³⁷.

Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu bir diğer sonuç, gençlerin birincil olarak fakirlere yönelik; ikincil olarak da eğitime yönelik STK' larla ilgilendiklerini ve buralarda görev alabileceklerini ortaya koymaktadır. Gençlerin STK' lara katılmamalarının önemli nedenleri olarak, öncelikle STK' ların kendilerini yeterince tanıtamamaları ve gençlerin organizasyonlara katılmak üzere davet edilmemeleri olarak ifade edilmektedir ¹³⁸.

¹³⁶ www.siviltoplum.com.tr, 10.06.2004.

¹³⁷ www.edam.com.tr, 10.07.2004.

¹³⁸ www.siviltoplum.com.tr, 05.08.2004.

STK' lara önemli bir güç katacak gençleri bu kurumlara çekmek; onların psikolojik yapılarını ve eğilimlerini determine ederek onlara uygun mesajlar üretmek ve onlara cazip çalışma koşulları sağlamakla mümkün olabilecektir.

3.5.7.6. Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Başlatmak

Günümüzde işletmeler için marka konumlandırması ve STK' lar için de fon bulma çabaları, sosyal sorumluluk kampanyalarının gelişmesini zorunlu kılmaktadır. STK' lar amaçları doğrultusunda çalışmalarını yürütmek için, kendi kaynakları dışında ek kaynaklar araştırabilme ve bulabilme yeteneklerini artırmalıdır.

İşletmelerin genel amaçları temel olarak üçe ayrılır: Kâr elde etmek, sürekliliğini sağlamak ve sosyal fayda sağlamak. Bu üç temel unsur birbirini sürekli desteklemekte ve birinin olmaması diğerlerinin varlığını da sıkıntıya sokabilmektedir. Gelişen rekabet ortamı, çeşitlenen pazarlama araçları, bilinçlenen tüketiciler, STK' ların nitelik ve niceliğinin artması karşısında işletmelerin zorlanması ve toplumun kâr amaçlı kurumlar üzerindeki takibinin ve baskısının artması gibi örneklerini çoğaltabileceğimiz bütün bu dış etmenler karşısında işletmelerin ayakta kalabilmesi, onların bir takım farklılıklara yönelmeleri ile mümkün olabilmektedir. Kâr eden ve sürekliliğini sağlayan bir işletmeden toplum artık sosyal faydalar beklemekte, var olanların da geliştirilmesini istemektedir ¹³⁹.

Ulaşılan teknolojik seviye, üretim ve dağıtım imkanları artık işletmelerin sundukları mal ve hizmetlerin kalitesini birbirine yakınlaştırmış hatta benzeştirmiştir. Bu halde tüketici ürün tercihi yaparken kalite ve ucuzluğun yanında eskiden aklına bile gelmeyen bir takım yan özellikler aramaya başlamıştır. Bu özelliklerden ilk akla

¹³⁹ www.edam.com.tr, 08.08.2004.

gelen, işletmenin sosyal fayda ve sorumluluk çerçevesinde diğer işletmelere göre pazardaki konumudur. Örneğin benzer bir ürünü olan iki işletme arasından tercih yaparken tüketici; hangi işletmenin daha sosyal olduğuna, kendi faydasının yanında topluma da fayda sağlayıp sağlamadığına dikkat etmektedir.

Sosyal sorumluluk, ‘işletmenin sahip, ortak veya yöneticilerinin işletmeyi yönlendirirken toplumun değer yargılarına göre hareket etmesi ve sosyal gereksinimlerin farkında olarak işletmeyi yönetmesi’ olarak tanımlanabilir. Buna ilaveten, işletmelerin bir yandan faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da kendi ilgi alanları çerçevesinde sosyal düzenin korunması ve geliştirilmesi için zorunlu derecede önemli olan faaliyetleri araştırması ve bunları elinden geldiği kadar uygulaması veya uygulatması gerekmektedir¹⁴⁰.

Temelde ticari bir uygulama olan sosyal sorumluluk kampanyaları günümüzde STK’ ları özel olarak ilgilendirmektedir. STK’ lar işletmelerin son yıllarda sosyal sorumluluk konusunda giderek artan çalışmalarını kendi lehlerine çevirerek, finans kaynağı yaratabilirler. Bunun dışında yoksullara yönelik eğitim ve sağlık programlarında şirketleri sponsor yapabilirler. Yine sosyal sorumluluk kampanyaları kapsamında, işletme çalışanlarını uzmanlık alanlarına göre STK’ larda çalıştırabilirler.

¹⁴⁰ www.edam.com.tr, 22.07.2004.

3.5.7.7. Yoksullara Mikrokredi Olanağı Sunmak

Mikrofinans, çok yoksul ailelerin üretici faaliyetlere girişmelerine veya çok küçük işletmelerini büyütmelerine yardımcı olmak amacıyla onlara çok küçük meblağlarda kredi (mikrokredi) açılması ve verilmesi anlamına gelir. Geleneksel resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan yoksulların çeşitli farklı finans ürünlerine gereksinim duydukları anlaşıldıkça, mikrofinans kapsamı, daha geniş bir hizmet yelpazesini içerecek şekilde genişlemektedir. Mikrofinans kuruluşlarının çoğu, düşük gelir düzeyindeki nüfusun belirli kesimlerine yardım etmek amacını güden STK' lardır ¹⁴¹.

Son araştırmalar, yoksulluk sınırının yakınında yaşayan kişilerin ailede geliri bulunan bir kişinin hastalanması, iklim koşulları, hırsızlık veya benzeri başka olaylar gibi şoklara karşı ne kadar savunmasız olduklarını göstermiştir. Bu şok ve darbeler, aile biriminin zaten kısıtlı olan mali kaynaklarına olan talebi artırır ve bunu dengeleyebilecek etkin finans hizmetlerinin bulunmaması halinde, aileyi daha derin bir yoksulluğa itebilir ve ailenin bu yoksulluktan kurtulması yıllar alabilir.

Deneyimler, mikrofinansın yoksullara gelirlerini artırmaları, yaşayabilir ve başarılı olabilecek işler kurmaları ve dış şok ve darbelere karşı savunmasızlıklarını azaltmalarında yardımcı olabileceğini göstermektedir. Mikrofinans, başta kadınlar olmak üzere yoksulların ekonomik değişim araçları olmalarına olanak vererek onların kendi ayakları üzerinde durmaları için güçlü bir araç da olabilir. Yoksulluk çok boyutludur. Mikrofinans, yoksulluğun pek çok yönüne karşı mücadelede, finans hizmetlerine erişim olanağı sağlayarak önemli bir rol oynar. Ayrıca, çoğu ortam ve yerde kamusal yaşamdan uzakta kalan kadınlar için, resmi finans kuruluşlarıyla ilişki kurmak ve iş yapmak onların kendilerine güven kazanmalarına ve kendi ayakları üzerinde durmalarına da yardımcı olabilir ¹⁴².

¹⁴¹ www.tbb.org.tr, 08.08.2004.

¹⁴² PETRAS. A.g.e., s. 77.

3.5.7.8. Gençlik Merkezleri Yoluyla Sokak Çocuklarını Topluma Kazandırma

STK' ların bir kalite düzeyi belirleme ve bu düzeyi arttırmaya yönelik çalışmaları olması muhtemeldir ve gereklidir. Faaliyetlerini kalitesinin ve verimliliğinin sağlanması hem ülkemizdeki STK' ların hem de bu kuruluşlardan hizmet alan kişilerin yararına olacaktır. Ülkemiz genç ve dinamik bir nüfusa sahiptir. Bu potansiyelin iyi değerlendirilebilmesi için gençlerin yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmeleri ve bir takım olumsuzluklara kapılmadan sosyalleşmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla kurulacak gençlik merkezleri hem kollayıcı, hem yönlendirici ve eğitici çok boyutlu fonksiyonlar görebilecektir¹⁴³.

Gençlere; katkıda bulunma, açık iletişim ve diyalog, ortak çalışmalar yapma, genç, aile ve toplum arasında etkili bağlar kurma, gençlerle beraber merkezden kente yayılan aktivite programlar geliştirme, nitelikli insan olarak gençleri yetiştirme, sorun çözme becerisini geliştirme ve madde bağımlılığı alanında koruyucu önleyici bilimsel çalışmalar yapmak STK' ların temel ilkeleri arasında olmalıdır.

¹⁴³ www.sosyalhizmetleruzmani.com, 01.08.2004.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlığın uzun yıllardır karşı karşıya kaldıkları bir sorun olan yoksulluk, son yüz yılda yalnızca çok sınırlı sayıdaki ülkede önemli ölçüde azaltılabilmektedir. Ancak bu gelişme trendi, son yıllarda bu ilerlemenin bir bütün olarak dünyayı ulaştıracağı yer ile beklentileri karşılayamamaktadır. Globalleşme, özellikle bilgi ve enformasyon devrimi, gittikçe artan bir oranda insanların birbirine daha fazla bağımlı olmalarını ve aralarında bir ağ oluşturmalarını gündeme getirmekte ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasının, bir bütün olarak insanlığın menfaatine olduğu yönünde ortak bir bilincin oluşmasını hızlandırmaktadır. Hayatın idamesini tehdit etmesi bakımından yoksulluk, bütün toplumların üzerinde durduğu en önemli ortak sosyal sorundur. Bu nedenle yoksulluğun azaltılması dünya barışı ve güvenliği açısından önemli bir koşuldur.

Günümüzde yoksulluğun yaygınlaşmasının ve toplum hayatı içinde önemli bir yer tutmaya başlamasının, hükümet programlarında yeterince açık olarak yer almadığı, tanımlanmadığı ve çözüm tekliflerine yer verilmediği ayrıca dikkatleri çekmektedir. Bu amaçla sistematik bir girişimi yürürlüğe koymak için hazırlanan yoksulluğu azaltma strateji çalışmaları yoluyla, gelişmekte olan ülkeler ve uluslar arası mali kurumlar yeni ortaklık ve işbirliklerini gerçekleştirmektedirler.

Sosyal Riski Azaltma Projesi ülkemizde uygulanmakta olan ekonomik reform programını desteklemek amacıyla IMF ve Dünya Bankasından sağlanan ek finansman kapsamında koordine edilmiştir. Sosyal Riski Azaltma Projesinin genel hedefi, yakın zamanda yaşadığımız ekonomik krizin yoksul kesim üzerindeki etkilerini azaltmak ve gelecekte yaşanabilecek benzer olaylara karşı dirençlerini artırmaktır. Sosyal Riski Azaltma Projesinin yürütme birimi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonudur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu aracılığıyla yoksul kesimlere yönelik olarak Dünya Bankası işbirliğiyle başlatılan Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında gerçekleştirilen Yerel Girişimler Bileşeni, Türkiye' nin en yoksul % 36 'lık kesiminin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını arttırmaya yönelik faaliyetleri içerir. Kuşaklar boyu süren yoksulluğu engelleyebilmek ve yoksul kesimi bir destek ile daha iyi bir hayat standardına ulaştırabilmek amacı ile düzenlenmiş bileşenlerden oluşur. Bu bileşenler; yoksullar için gelir getirici mikro ölçekli alt projeler, kadın ve işsiz gençler için istihdam edilebilirlik eğitimleri, toplum yararına işler için geçici istihdam olanakları, toplum merkezleri aracılığıyla kimsesiz çocuklar, engelliler, yaşlılar ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması programlarıdır.

Son yıllarda önemli ölçüde artış gösteren yoksulluk giderek bir hayat tarzı olmaya başlamıştır. Bu durumun önüne geçebilmek için çeşitli tedbirler alarak, toplum olarak yeni ve önemli girişimlerde bulunmak gerekmektedir. Bu çerçevede ülkemizin zihinsel potansiyelini harekete geçirerek sosyal değer üretimini gerçekleştirmek ve bu alanda kendi modernliğimizi üretmek durumundayız. Sosyal sorunların çözümüne yönelik liberal görüşler, sosyal risklere karşı bireysel sorumluluğu esas aldığı gibi, kamusal sosyal yardımlarda devletin yanında, sosyal nitelikli gönüllü hayır kuruluşlarının da yer almasını esas almaktadır.

Sosyal sorumluluk taşıma yönünden ileri boyutta olan STK' lar yoksulluğun tüketilmesi çalışmalarının önemli aktörleridir. Kendi dinamiklerini geliştirebilen ST' ler kamuya ait gibi görünen bir çok görevi üstlendiklerine göre, yoksullukla mücadele gibi önemli bir sosyal sorunun giderilmesinde de örgütlü bir şekilde aktif rol almaları, hem devlet-millet kaynaşmasını temin etmekte, hem de sosyal sorunların çözümünde hükümet dışı alternatif yolların gündeme gelmesini sağlamaktadır. STK' lar, sosyal sorunları duyarlı bir biçimde daha yakından takip etmeleri ve çözüme dönük karar aşamalarında daha hızlı hareket edebildiklerinden dolayı, çoğu zaman kamu kurumlarına oranla daha etkin hizmet sunabilmektedir. Bu

nedenle ülkemizde de yoksulluğun oluşturduğu sosyal problemlerin çözümlenmesinde STK' ların aktif bir biçimde yer alması son derece önemlidir.

Kaynakların azlığı dikkate alındığında, böylesi önemli ve zor bir alanda kamu sektörünün tek başına bu sorunun çözümünde yeterli olamayacağı açıktır. Bu noktada STK' ların çalışmaları ayrı bir önem kazanmaktadır. Dünyada hızla gelişen ve bir çok ülkede kendisini üçüncü sektör olarak kabul ettiren STK' lar ülkemizde de hızlı bir gelişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Toplumsal hareketliliğin bir yansıması olan STK' lar var oluşu gereği toplumla iç içedir.

Ülkemizde son yıllarda artış gösteren işsizlik ve yoksulluk sorunu toplumun değişik kesimlerinde hissedilmektedir. Sosyal hizmet amaçlı STK' lar bu sıkıntıyı daha yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu nedenle Sosyal Riski Azaltma Projesinin daha aktif hale getirilmesinde STK' lara önemli bir rol düşmektedir. Özünde sivil bir olay olan sosyal yardımlaşmanın temel motifleri ve temel organizasyonları STK' lardır. İnsandan insana, kuruluştan insana giden sosyal hizmetler ancak STK' ların aktif çabalarıyla etkili olabilir. Sosyal Riski Azaltma Projesinin uygulanmasında kamu kurumları STK' lar kadar etkili olamayacağından, bu kuruluşların görüşleri, bilgi birikimi ve yerel girişim projeleri ile ilgili çalışmaları başarıya giden yolda önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

* ALP Ali, Finansın Uluslararasılaşması: Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

* Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Yerel Girişimler, Proje Koordinasyon Birimi, Ankara, Mayıs 2003.

* BAYLOSİS Rafael G., Sivil Toplum Örgütleri Kalkınmanın İşbirlikçileri mi, Yeni Sömürgeciliğin Araçları mı?, Çev: Işık ERGÜDEN, Demokrasi Kitaplığı Wald Yayınları, İstanbul, 2001.

* BELGE Murat, Sivil Toplum Örgütleri, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001.

* BELLAMY Richard, Liberalism and Modern Society: An Historical Argument, Polity Pres, Cambridge, 1992.

* CARSİNO Daniel, Uluslararası İşbirliğinde Sivil Toplum Örgütlerinin Payı, Çev: Işık ERGÜDEN, Demokrasi Kitaplığı Wald Yayınları, İstanbul, 2001.

* CHİANG Alpha, Matematiksel İktisadın Temel Yöntemleri, Çev: Ergun KİP, Verso Yayınları, Ankara, 1990.

- * CHOMSKY Noam, World Orders: Old and New, Pluto Pres, London, 1994.
- * COX W. Robert, Approaches to World Order, Cambridge University Pres, New York, 1995.
- * ÇEÇEN Anıl, İnsan Hakları, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995.
- * ÇOBAN Aykut, Küreselleşmeye Karşı Olmak: Olanaklar ve Sınırlılıklar, Praksis Yayını, Ankara, 2002.
- * DİCKEN Peter, Global Shift: Transforming the World Economy, Poul Champman Publishing Ltd., New York, 1998.
- * EMREALP Sadun, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İşbirliği, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001.
- * ERDOĞAN Nemci, Yoksulluk Halleri: Türkiye’ de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görüntüleri, Demokrasi Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2002
- * ERÖZDEN Ozan, Sivil Toplum Kuruluşları ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri, Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, İstanbul, 2001.
- * EŞKİNAT Rana, Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998.

* GEMALMAZ M. Semih, İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Beta Yayını, İstanbul, 1997.

* GİDDENS Anthony, Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi, Çev: Mehmet ÖZAY, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2000.

* GÜRAN Tevfik, İktisat Tarihi, Acar Yayınları, İstanbul, 1997.

* HELD David, Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance, Polity and Stanford University Press, London, 1995.

* HİÇ Mükerrrem, Büyüme ve Gelişme Ekonomisi, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.

* KABOĞLU İbrahim, Özgürlükler Hukuku, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.

* KAPANİ Münci, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1997.

* KARATAŞ Kasım, Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yayınları, Ankara, 2001.

* KARLUK Rıdvan, Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar, Tütünbank Yayınları, İstanbul, 1996.

- * KEANE John, Şiddetin Uzun Yüzyılı, Çev: Bülent PEKER, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.
- * KELEŞ Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.
- * KEYMAN E. Fuat, Türkiye ve Radikal Demokrasi: Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.
- * KOZLU Cem, Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1994.
- * ORUKA H. Odera, Yasal Terörizm ve İnsan Hakları: Silinen Yüzler Karşısında Terör, Çev: Cemal GÜZEL, Ayraç Yayınları, Ankara, 2002.
- * PETRAS James, Toplumsal Hareketler: Küreselleşme ve Direniş, Çev: Cevdet AŞKIN, Adonis Reklam ve Yayıncılık Hizmetleri, İstanbul, 2002.
- * ŞAYLAN Gencay, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yayınları, Ankara, 1995.
- * TANİLLİ Server, İnsanlığı Nasıl Bir Gelecek Bekliyor?, Adam Yayınları, İstanbul, 2000.

* TEKELİ İlhan & İLKİN Selim, Türkiye ve Avrupa Birliği 3: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa' ya Türkiye' nin Yaklaşımı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000.

* TİMUR Tamer, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996.

* TUNA Orhan & YALÇINTAŞ Nevzat, Sosyal Siyaset, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997.

* TÜRK İsmail, Maliye Politikası: Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

* ÜLKE ARİBOĞAN Deniz, Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

* www.basbakanlik.gov.tr

* www.edam.com.tr

* www.sav.org.tr

* www.siviltoplum.com.tr

* www.sosyalhizmetleruzmani.com

* www.sydtf.basbakanlik.gov.tr

* www.tbb.org.tr